

Erken Cumhuriyet Döneminde Polis Teşkilatının Kuruluşu ve Gelişimi

Salih Zeki Haklı*

Öz: Türkiye’de Millî Mücadele döneminin ilk günlerinden itibaren iç güvenliğin sağlanmasına büyük önem verilmiştir. Nitekim ilk kez 1845’te kurulmuş olan polis teşkilatı yeni bir isimle varlığını Ankara’da sürdürmeye devam etmiştir. Buna karşın 1920’li yıllarda teşkilatın kurumsallaşma süreci sadece merkez teşkilatıyla sınırlı kalmış ve vilayet teşkilatları bu dönemde yeterli düzeyde gelişmemiştir. 1930’lu yıllarda polisin teşkilat yapısının güçlendiği ve faaliyet sahasının genişlediği bir süreç yaşanmıştır. Bu dönemdeki polisin mevcut durumunu anlamak için “polisin teşkilat yapısı ile beşerî kaynağının ne olduğu”, “siyasal iktidarın polisi hangi amaçları gerçekleştirmek için güçlendirdiği” ve “polisin kendisine yüklenen bu amaçları ne ölçüde benimsediği” meselelerini incelemek önem taşımaktadır. Bu çalışmada ise, bu üç meseleden ilkinin teşkil eden, erken Cumhuriyet dönemindeki polis teşkilatının 1920-1931 ve 1932-1938 yıllarını içeren iki ayrı dönemdeki teşkilat yapısı ve beşerî kaynağı ayrı ve mukayeseli biçimde incelemiştir.

Anahtar Kelimeler: Polis, Türk Polisi, Emniyet İşleri Umum Müdürlüğü, Emniyet Genel Müdürlüğü

* Doç. Dr., Polis Akademisi Güvenlik Bilimleri Enstitüsü Öğretim Üyesi. szhakli@gmail.com
ORCID: 0000-0003-3403-2281

Establishment and Improvement of Police Organization in the Early Period of Turkish Republic

Salih Zeki Hakkı

Abstract: Ensuring the internal security in Turkey had great importance from the first days of the Independence War. As a matter of fact, the Turkish Police Department, which was first established in 1845, continued to exist in Ankara under a new name. Furthermore, institutionalization process of the police department remained limited with only the headquarter and so the departments in cities hadn't improved sufficiently in 1920's. On the other hand, it was occurred a process that the police department was become stronger and its operational field was enlarged. It has importance to study three problematics in order to understand current situation of the police in this period. The first problematic is "what is institutional structure and human resource of the Turkish police?". The second one is "For what purposes did the political power empower the police?". And finally, "To what extent did the police adopt these aims imposed on it?". The organizational structure and human resources of Turkish police organization in the early period of the republic between 1920-1931 and 1932-1938 which is the first of these three problematics were analyzed separately and comparatively in this study.

Keywords: Police, Turkish Police, General Directorate of Security Affairs, General Directorate of Turkish National Police

Giriş

Türkiye’de 1 Kasım 1922’de Saltanatın kaldırılmasıyla başlayan köklü ve hızlı değişim süreci ilerleyen yıllarda siyasal, idarî, ekonomik ve toplumsal hayatın neredeyse tamamına nüfuz edecek biçimde devam etmiştir. Siyasal iktidar bu değişim ve dönüşüm sürecini büyük ölçüde kamu gücüne ve bürokrasiye dayanarak yürütmüştür. Siyasal iktidar 1925’teki Şeyh Sait İsyanı, 1930’daki başarısız çok-partili hayat denemesi ve aynı sene yaşanan Menemen hadisesi sonrası siyasal gücünü tahkim etmek adına bu bürokratik yapıyı daha da güçlendirme ihtiyacı duymuştur. Bu kapsamda en önemli husus hükümet otoritesinin ülke genelinde güçlü biçimde tesis edilmesi olmuştur. Bunun ise yapılan inkılapların sağladığı siyasal ve toplumsal yapının korunması ile vatandaşların güvenliğinin sağlanması suretiyle mümkün olacağı düşünülmüştür. 1930’lu yıllarda dâhilîye ve adliye teşkilatını güçlendirecek adımların hızlı ve sürekli şekilde atılmasının temelinde de bu anlayış yer almıştır. Bürokrasiye yönelik ilginin daha da arttığı bu yıllarda polis teşkilatı da bu ilgiden payını almıştır. Asayişin, emniyetin ve kamu düzeninin sağlanması adına oldukça önemli yere sahip polis teşkilatının mevcut durumu 1930’lu yıllarda belirli değişim göstermiştir. Nitekim birçok kanun ve nizamnamenin polise yeni vazifeler yüklemesi polisin kamu düzenini sağlamak adına bu görevleri layıkıyla yapabilmesi için daha güçlü, teknik ve profesyonel bir yapıya dönüştürülmesi zorunluluğunu beraberinde getirmiştir.

Bu mânâda Millî Mücadele döneminde teşkilatlanmaya başlamış olsa da Cumhuriyet dönemi polis teşkilatının, esas itibariyle, 1932 ile 1937 yılları arasında yapılan kanunî düzenlemelerle geliştiğini söylemek mümkündür. 1920’li yıllardaki polis teşkilatı bir yandan Osmanlı döneminden tevarüs eden mevzuat ve personelle görev yaparken diğer yandan teşkilatın kurumsallaşma süreci sadece merkez teşkilatıyla sınırlı kalmış ve vilayet teşkilatları bu dönemde yeterli düzeyde gelişmemiştir. Teşkilatlanmadaki bu durum iç güvenlik faaliyetlerinde de kendisini göstermiştir. Cumhuriyetin ilk yıllarında iç güvenlikle ilgili faaliyetler polis ve jandarma arasında bölge esasına göre tanzim edilmiştir. Buna göre vilayet merkezleri ve kazalarda polisin, bu bölgeler dışında kalan yerlerin ise jandarma sorumluluğunda olması kabul edilmiştir. Bu kaideye rağmen polis teşkilatının yetersizliği nedeniyle polis sorumluluğunda olması gereken yerlerde dahi jandarmanın görev yapması söz konusu olmuştur. Yaşanan yetki çatışmalarının önlenmesi ve güvenlik faaliyetlerinin verimliliğinin sağlanması yine 1930’lu yıllarda yapılan kanunî düzenlemelerle mümkün hâle gelmiş ve polisin faaliyet sahasının genişlediği bir süreç başlamıştır. Tüm bu gelişmeler çerçevesinde polisin erken Cumhuriyet dönemindeki mevcut durumunu anlamak için “polisin teşkilat yapısı ile beşerî kaynağının ne olduğu”, “siyasal iktidarın polisi hangi amaçları gerçekleştirmek için güçlendirdiği” ve “polisin kendisine yüklenen bu amaçları

ne ölçüde benimsediği” meselelerini incelemek önem taşımaktadır.¹ Bu makalede ise, bu üç meseleden ilkinin teşkil eden, erken Cumhuriyet dönemindeki polis teşkilatının 1920-1931 ve 1932-1938 yıllarını içeren iki ayrı dönemdeki teşkilat yapısı ve beşerî kaynağı ayrı ve mukayeseli biçimde incelenmektedir. Böylelikle diğer iki meseleyle ilgili çalışmalara belirli bir temel sağlanmış olmakla birlikte polisin tarihsel süreç içerisindeki gelişimini takip etmek de mümkün olacaktır.

1920 İle 1931 Yılları Arası Dönemde Polis Teşkilatı

Polis Teşkilatının Merkezdeki Örgütlenmesi ve Yasal Sorumluluğu

Türkiye’de modern anlamda 1845 senesinde kurulan polis teşkilatı Cumhuriyet döneminin ilk yıllarındaki hızlı siyasal, idarî, ekonomik ve toplumsal değişime benzer bir kurumsal dönüşüm sürecini kendisi de tecrübe etmiştir. Millî Mücadelenin ilk anından itibaren faaliyetlerini sürdüren polis teşkilatının 1920’li yıllardaki görece zayıf yapısı bürokrasinin siyasal ve toplumsal süreç üzerindeki etkinliğini artırdığı 1930’lu yıllarda güçlenmeye başlamıştır. 1920’li yıllardaki bu olumsuz duruma rağmen Millî Mücadelenin başından itibaren polis teşkilatının varlığına büyük önem verilmiştir. Bu dönemde Türkiye’nin İstanbul ve Ankara olmak üzere iki ayrı merkezden idare ediliyor olmasının etkisi polis teşkilatının yapısında da görülmüştür. İstanbul hükümetine bağlı şekilde faaliyet gösteren Emniyet-i Umumiye namıyla bir polis teşkilatı bulunmasına karşın, Büyük Millet Meclisi hükümeti kendi hâkimiyetinde ayrı bir polis birimi ihdas etmeyi zorunlu görmüştür. Nitekim Büyük Millet Meclisinin açılmasından kısa süre sonra 24 Haziran 1920 tarihinde Ankara’da Millî Mücadeleye katılmış polislerden meydana gelen Emniyet-i Umumiye Müdürlüğü (EUM) adıyla yeni polis teşkilatı faaliyete geçmiştir (Alyot, 2008, s. 605). Bu dönemde emniyetle ilgili bütün dosyaların İstanbul’daki teşkilatın elinde kalmış olmasına rağmen Ankara’daki teşkilat asayiş görevini sağlamaya çalışmıştır. Millî Mücadele döneminde Ankara’daki polis teşkilatı “bir Umum Müdürü, bir mümeyyiz ve dört kâtip” olmak üzere sadece altı kişiden meydana gelmiş ve bu nedenle şube dahi kurulamamıştır (İM, 1938, s. 37).² Bu ikili idarî durum üç seneye yakın bir süre devam etmiştir. Siyasî gücün tamamen Ankara’ya geçmesiyle birlikte 24 Şubat 1923’te İstanbul Emniyeti Umumiye lağvedilerek bu birim Ankara’daki merkez teşkilatın İstanbul polis müdürlüğüne dönüşmüştür (Okçabol, 2016, s. 103).

Cumhuriyetin ilk yıllarında EUM maddî ve beşerî kaynaklarının yetersiz olmasının yanı sıra isyanlar ve eşkıyalıkla mücadelede daha çok ordunun kullanılması gibi nedenlerden dolayı güçlü bir teşkilat yapısına belirli bir süre ulaşamamıştır. 1924’teki teşkilatlanma girişimleri kapsamında “Adlî ve Siyasî”,

¹ Bu üçlü tasnif İsmail Kara’nın Cumhuriyet Türkiye’sinde Bir Mesele Olarak İslâm 2 isimli eserinde belirttiği usul dikkate alınarak yapılmıştır. Detaylı bilgi için (Kara, 2016, s. 381).

² Dahiliye Vekâleti tarafından yayınlanan İdare Mecmuası referanslarda “İM” olarak kısaltılmıştır.

“Seyrisefer ve Ecanip” ve “Memurin ve Levazım İşleri” olmak üzere üç şube meydana getirilmiştir. Bununla birlikte 1925’ten 1930’a kadar her sene Bütçe Kanununa bağlı kadro cetvelleriyle şube müdürlüklerinin yapısında birtakım değişiklikler yapılmıştır. 1925 senesinde ismi Emniyeti Umumiye Umum Müdürlüğü (EUUM) olarak değiştirilen teşkilatın istihbarat faaliyetlerini yürütmek üzere aynı sene “İstilaat Mütihazıslığı” adıyla kurulan bürosu 1926’da dördüncü şubeye dönüştürülmüştür (BCA, 88.581.14). 1928 senesinde “Memurin” ve “Levazım” şubeleri iki ayrı birime dönüştürülerek şube sayısı beşe yükselmiştir. Bir sene sonra bu iki şube yeniden birleştirilirken “Ekalliyet” ve “Neşriyat” şubeleri ihdas edilmiştir. 1930 senesinde kabul edilen *1624 sayılı Dâhiliye Vekâleti Merkez Teşkilatı ve Vazifeleri Hakkında Kanun* ile Cumhuriyet döneminde ilk kez EUUM’nin teşkilat yapısı kanunî düzenlemeyle belirlenmiştir. Buna göre 1931’de “Adli ve Siyasî” şubesinin ismi “İdarî-Adli-Beledî”; “Neşriyat” şubesinin ismi “Fen ve Neşriyat” olarak değiştirilirken “Emniyet ve Asayiş” isimli yeni bir şube kurulması suretiyle beş şubeyle faaliyet göstermesi kararlaştırılmıştır (İM, 1938, s. 42-43).

Elbette EUUM’nin merkezî teşkilatlanmasındaki bu değişim ve gelişimde polise yüklenen hukukî ve idarî işlerin önemli payı olmuştur. Ne var ki Cumhuriyet döneminin ilk yıllarında polisin merkez örgütünün teşkilatlanmasıyla ilgili adımlar hızlı biçimde atılmış olmasına karşın teşkilatın şekillenmesini belirleyen polisin görev ve sorumlulukları büyük ölçüde Osmanlı dönemine ait 1323/1907 tarihli Polis Nizamnamesi hükümleri çerçevesinde tatbik edilmiştir. Nizamname 1845’ten itibaren gelişen polis teşkilatının bu değişiminin ürünü olarak ortaya çıkmış önemli bir düzenlemedir. Polisin görev ve sorumluluklarını tafsilatlı şekilde göstermesi açısından polis teşkilatının temel esaslarını tespit etmiştir (Tongur, 2016, s. 206-7). Nizamnamenin polisin görevleriyle ilgili hükümlerinin 1934’te kabul edilen *2559 sayılı Polis Vazife ve Salahiyetleri Kanunu*’na kadar uygulanmaya devam etmesi kurucu bir metin özelliğini taşımasından kaynaklanmıştır.

Polisin Cumhuriyet dönemindeki temel görev ve sorumluluklarını anlamak adına büyük öneme sahip bu Nizamname polisin “idarî, mülkî ve adlî” olmak üzere üç temel görevi ifa etmekle yükümlü olduğunu içermiştir. İdarî görevler ülkede emniyet ve asayişin tesis edilmesi ile polisin suçun oluşmasını engelleyici tedbirler alması şeklinde tanımlanmıştır. Oldukça kapsamlı biçimde anlatılan bu görevler kişilerin ırz, can ve malının korunması; serserilerin ve mazanneisu erbabının takibi;³ şüpheli görülen kişilerin yakalanması; eğlence mekânlarının kontrolü; muhtaç durumdakilere yardım; gençleri içkiye ve fuhuşa teşvik edenleri engelleme ve belediye işlerine yardım olarak sıralanmıştır. Mülkî görevler daha çok siyasal düzeni tehdit edecek söz, teşebbüs ve fiillerle mücadele edilme-

³ Osmanlı döneminde olduğu gibi Cumhuriyet döneminde özel bir tanıma sahip olan serserilik kanunî düzenlemelerle suç olarak kabul edilmiştir. Serseri, suç işleme ihtimali yüksek olan işsiz gezmeye alışmış kişiler şeklinde tanımlanmıştır (Gökmen, 2019: 19). Mazenneisu kavramı ise “ağır cezayı gerektiren suçlarla, hırsızlık, yankesicilik vb. suçlardan dolayı en az iki kez mahkûm olan ve hareketleri şüpheli görülen kimseler” olarak belirtilmiştir (Yılmaz, 2006: 435).

si olarak belirtilirken; adlî görevler ise suçun vuku bulmasını müteakip polisin suçları araştırması, delilleri toplaması ve zanlıları yakalayarak adliyeye teslim etmesine karşılık gelmiştir (Tongur, 2016, s. 213-5). Nizamnamenin uygulanmasıyla birlikte Osmanlı döneminin polislikle ilgili tecrübesi Cumhuriyete intikal etmiş ve polisin faaliyetlerinde belirli bir süreklilik sağlanmıştır. Öyle ki bu durum kendisini 2559 sayılı Kanunun ve 1938’de kabul edilen *Polis Vazife ve Salahiyet Nizamnamesinin* de büyük ölçüde 1907 tarihli Nizamnamenin bu esaslarına benzer biçimde hazırlanmasında göstermiştir.

Polis Teşkilatının Vilayet Örgütlenmesi ve Yürüttüğü Görevler

Polisin idarî, mülkî ve adlî görevlerini yürütmede en önemli unsur elbette vilayet teşkilatı olmuştur. Cumhuriyetin ilk yıllarında vilayetlerdeki polis teşkilatı “polis merkezleri” ve “polis karakolları” şeklindeki iki birimden meydana gelmiştir. Buna göre polis merkezleri vilayetlerdeki polislik faaliyetlerinin odak noktasını teşkil ederken, karakollar da bu merkezin uyduları konumunda vilayet ve kazalarda kurulmuştur (Okçabol, 2016, s. 124). Polisin vilayetlerdeki teşkilatını biçimlendiren bu ayırım, yine Osmanlı döneminden tevarüs eden, 1329/1913 tarihli Polis Nizamnamesine göre düzenlenmiştir. Nizamname çerçevesinde vilayet teşkilatının polis merkezinden, karakollardan, karakollara bağlı polis noktalarından ve devriye memurlarından meydana geldiği belirtilmiştir. Nizamnamede ayrıca her bir unsurun vazifeleri detaylı biçimde izah edilmiştir (EGM, 2021, s. 293-302). Bu teşkilat yapısı ve görevler 1941’de kabul edilen *Polisin Disiplinine Merasim ve Topluluklardaki Rolüne ve Polis Karakolları Teşkilatı ile Vazifelerine Dair Talimatnameye* kadar yürürlükte kalsa da polisin bu dönemde mücadele etmek durumunda kaldığı maddî ve beşerî yetersizlikler merkez ve vilayet teşkilatının tam mânâsıyla oluşmasını engellemiştir. Öyle ki İstanbul, Ankara, İzmir, Adana, Samsun, Trabzon, Konya gibi vilayetlerdeki polis merkezlerinde bürolar tanzim edilmiş olsa da diğer vilayetlerde benzer bir teşkilatlanma tesis edilememiştir. Bürolar arasındaki iş bölümü sağlanmadığı için faaliyetler sistematik şekilde yürütülememiştir (BCA, 88.581.14). Ayrıca bütçeden yeterli miktarda kaynak aktarılamaması nedeniyle Bursa, Sinop, Tokat ve Amasya gibi birçok vilayetin merkez kazalarında polis teşkilatı kurulamamış ve bu yerlerde iç güvenlik jandarma tarafından temin edilmek durumunda kalmıştır.

Bu durumun da etkisiyle Cumhuriyetin ilk yıllarında asayişin sağlanması konusunda yaşanan sorunlardan birini polis ve jandarmanın yürüttüğü güvenlik faaliyetlerinin çakışması oluşturmuştur. Bu durum ayrıca güvenlikle ilgili kararların iki kurum tarafından farklı biçimde alınmasına yol açmıştır (BCA, 88.581.14). Gerek her iki kurumun teşkilatlanmasında yaşanan sorunlar gerekse bu yetki karmaşasının etkisiyle bu iki kurumun çarşı ve mahallât bekçileri ve korucuları da içine alacak şekilde “tevhidî zabıta” olarak adlandırılan bir yöntemle tek bir teşkilat hâline dönüştürülmesi düşünülmüştür. Dahiliye Vekili Şükrü Kaya, Cum-

huriyet Halk Fırkası'nın (CHF) 1931'deki Üçüncü Büyük Kongresinde özellikle kırsal bölgelerde personel ve karakol yetersizliği nedeniyle yaşanan asayiş sorunlarının ileride zabitanın birleştirilmesiyle çözüleceğini söylemiştir. Kaya, ayrıca, İtalya modeli esas alınmak suretiyle yapılacak bir kanunî düzenlemeyle, zabitanın tamamının Dahiliye Vekâletinin sorumluluğu altına alınacağını ifade etmiştir (CHF, 1931, s. 118). Her ne kadar ilerleyen dönemde polis ve jandarmanın birleştirilmesine yönelik böyle bir kanunî düzenleme yapılmasa da gerek EİUM'nin ve Jandarma Komutanlığının Dahiliye Vekâletinin inşa edilen yeni binasının sağ ve sol kanatlarına yerleşmesi gerekse 1937'de açılan polis ve jandarma okullarının aynı binada hizmet vermesi gibi uygulamalar “tevhidî zabıta” düşüncesinin ilerleyen yıllarda da gündemde kalmasına neden olmuştur.

EUUM'nin merkezdeki teşkilatlanmasına ilişkin sorunlara vilayetlerde asayişin temin etmede hayati öneme sahip polis karakollarında da şahit olunmuştur. Yeni karakolların kurulmasına ihtiyaç duyulduğu hâlde ve İstanbul başta olmak üzere birçok vilayetteki mevcut karakolların tamire muhtaç durumda olmasına rağmen maddî imkânsızlık nedeniyle gerekli inşa ve tadilat işlemleri uzun yıllar boyunca yapılamamıştır. Tamirâtı için kaynak tahsis edilemeyen bu karakollar zamanla kapatılarak polis noktalarına dönüştürülmüştür (BCA, 88.580.19). Ayrıca karakol binalarının önemli kısmının kiralanmak suretiyle kullanılması başka sorunları beraberinde getirmiştir. Toplam 548 polis karakolundan 210'unun kiralanarak kullanılıyor olması bu durumu açıkça ortaya koymuştur (Okçabol, 2016, s. 162). Karakollardaki bu maddî sorunların yanı sıra bu yerlerde yeteri sayıda polis istihdam edilememesi asayişin sağlanmasında çeşitli sorunlara sebebiyet vermiştir. 1913 tarihli Polis Nizamnamesine göre polis karakollarının en az yedi polisten oluşması gerektiği hâlde çoğu karakolun bu sayının altında personelle idare edildiği görülmüştür.

Karakolların fizikî koşullarındaki bu sorunların yanı sıra polisin muhaberatı açısından önem taşıyan telefon hatları konusunda da sorunlar yaşanmıştır. 1930'lu yılların başında polis telefonlarının tek hatlı ve topraktan istifade edilerek kullanılmasından dolayı iletişim güvenliğinin sağlanmasında birtakım aksaklıklar ortaya çıkmıştır. Bu tür telefonlar teknik açıdan yetersiz oldukları için polisler arasında yapılan muhaberatın dışarıdan dinlenilmesi gibi bir risk ortaya çıkmıştır. Bu nedenle tek hatlı telefonların çift hatlı olanlarla değiştirilmesi ve toprakla olan temasının sonlandırılması yönünde çalışmalar yürütülmüştür (PM, 258, s. 709-10).⁴

Merkez ve vilayetlerdeki bu sorunlar büyük ölçüde EUUM'nin bütçeden aldığı miktarın yetersizliğinden kaynaklanmıştır. İlerleyen yıllarda da devam edecek bu durum bazı yıllarda polise tahsis edilen tutarın azalmasına dahi yol açmıştır. Buna göre 1924 senesinde 3.123.004 TL olarak tespit edilen tutar 1925'te 3.802.296 TL'ye, 1926'da 3.864.839 TL'ye, 1927'de 3.953.633 TL'ye ve 1928'de 4.871.642

⁴ Emniyet İşleri Umum Müdürlüğüne yayınlanan Polis Mecmuası referanslarda “PM” kısaltmasıyla gösterilmiş ve derginin sayı ve sayfa bilgileri belirtilmiştir.

TL'ye yükselmiştir. Buna karşın 1929 bütçesinde bu tutar 4.529.984 TL'ye, 1930'da 4.435.964 TL'ye, 1931'de 4.185.524 TL'ye ve 1932'de 3.944.000 TL'ye düşmüştür (Okçabol, 2016, s. 158-9). EUUM'ye ayrılan bütçenin azalmasında 1929'da tüm dünyayı etkileyen "Büyük Buhran" kadar aynı sene Osmanlı Devleti'ne ait borçların ödenmeye başlamasının etkisi olduğu söylenebilir. Bu ekonomik koşulların yanında siyasal iktidarın iç güvenlik politikalarındaki tercihlerinin de etkisinden bahsedilebilir. Nitekim Dahiliye Vekili Şükrü Kaya'nın 1931'deki bütçe görüşmelerinde "*Bu asayişte, evvel emirde köylerde emniyetin teessüs etmesidir. İşte asayişin hakikî manası ve istediğimiz asayiş te budur. Yoksa bu temin edilmedikten sonra memlekette asayişin lâyikile temini mümkün olamaz.*" derken siyasal iktidarın bu dönemdeki iç güvenlik önceliğinin şehirlerden ziyade köyler olduğunu açıkça vurgulamıştır (TBMMZC, 15.07.1931).⁵ Benzer şekilde bu konuşmadan iki ay önce gerçekleşen CHF Üçüncü Büyük Kongresinde de Şükrü Kaya iç güvenlikle ilgili yapılması gerekenleri ve yapılacakları anlatırken neredeyse tamamen köylerin güvenliğinden sorumlu jandarma teşkilatı üzerinde durmuştur (CHF, 1931, s. 114-7).

Polis Teşkilatının Personel Açısından Genel Durumu

Teşkilat yapılanmasındaki bu sorunlar, yine maddî imkânlarla bağlı olarak, polisin niceliği ve niteliğindeki eksikliklerden de kaynaklanmıştır. 1920-1932 yılları arasındaki dönemde hem siyasal iktidar hem de polislikle ilgilenen birçok kişi polisin nicelik ve nitelik açısından yeterli düzeyde olmadığını dile getirmiştir. Özellikle vilayetlerdeki polis mevcudunun ihtiyacı karşılamaktan uzak olduğu siyasal iktidar tarafından bilinen ve kabul edilen bir durum olmuştur (TBMMZC, 04.07.1934). Cumhuriyetin ilk yıllarında polis sayısının oldukça az olmasına ve bu eksikliğin kanunî vazifelerin layıkıyla yapılmasına engel olmasına karşın yaşanan bu sorunun sadece polis teşkilatına özgü olmadığı görülmüştür. Bu dönemde jandarmanın da hatta iç güvenlik bürokrasisi dışındaki kamu görevlileri sayısında da benzer bir duruma rastlanmıştır. Öyle ki birçok vali vilayetlerdeki öğretmen, doktor ve diğer devlet memurları sayısının yetersiz olduğuna ve benzer şekilde teşkilatlanma açısından sorunların yaşandığına temas etmiştir (DV, 1937).⁶

Cumhuriyetin ilânı ile 2049 sayılı *Polis Teşkilatı Kanunu*'nun kabul edildiği 1932 senesi arasındaki döneme bakıldığında polis sayısının yetersizliği açıkça görülür. Mezkûr zaman aralığında bir yandan polisin görevleri ve çalışma sahası genişlerken diğer yandan polis sayısında zamanla azalma yaşanmıştır. Buna göre 1923 senesinde 4.350 polis görev yaparken bu sayı 1925'te 4.464; 1926'da 4.139; 1929'da 4.214; 1930'da 4.045; 1931'de 3.800 olmuştur (BCA, 88.581.14). Türkiye'nin nüfusu sürekli artarken polis sayısının azalması iç güvenlik hizmetlerinin

⁵ Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi ifadesi kısaltmalarda "TBMMZC" olarak gösterilmiştir.

⁶ Dahiliye Vekâleti kısaltmalarda ifadesi "DV" olarak gösterilmiştir.

sağlıklı biçimde sunulmasını engellediği gibi kamu düzeninin sağlanması açısından kişi başına düşen polis sayısının da kademeli biçimde azalmasını beraberinde getirmiştir.

Polisin vilayetlerdeki merkez, karakol, polis noktası ve devriye gibi görevleri de layıkıyla yerine getirememesinde personel eksikliğinin etkisi hissedilmiştir. Bunun dışında rütbeli polis mevcudunun gerekli sayıda olmaması vilayet teşkilatının istenilen idarî seviyeye çıkmasını engellemiştir. Bu eksiklik sebebiyle vilayet teşkilatları vilayetlerin büyüklüğüne göre farklı rütbelerdeki polis amirlerince idare edilmiştir. Olağan şartlarda sadece emniyet müdürleri veya emniyet memurlarınca idare edilmesi gereken vilayet müdürlükleri amir personel yetersizliği nedeniyle alt rütbeli polis amirleri tarafından idare edilmek durumunda kalmıştır. Buna göre vilayet teşkilatları polis müdürleri, serkomiserler, ikinci komiserler ve komiser muavinleri tarafından yönetilen birimler olarak taksim edilmiştir. 1926 senesinde amir sayısının az olması nedeniyle sadece 20 vilayet polis müdürleri tarafından idare edilebilmiştir (BCA, 88.581.14).⁷

Polis sayısındaki bu sorunlar onun niteliğinde de kendisini göstermiştir. Bu durum 1937’de kabul edilen 3201 sayılı *Emniyet Teşkilat Kanunu*’na kadar devam etmiştir. Çalışma şartlarının zorluğu, maaşların oldukça düşük olması ve meslekte terfinin belirsizliği gibi unsurlar başta olmak üzere birçok nedenden dolayı eğitilmiş kişiler polislik mesleğini tercih etmemişlerdir. 3201 sayılı Kanundan önce ilkökul mezunlarının dahi polis olmayı istememeleri nedeniyle polislerin büyük çoğunluğu Millet Mektepleri’nde okuma-yazma öğrenmiş kişilerden meydana gelmiştir. Halim Alyot, 1947 senesinde neşrettiği “Türkiyede Zabıta Tarihi Gelişim ve Bugünkü Durum” isimli eserinde bu durumu şu şekilde izah etmiştir: “*Cumhuriyet devrinin ilk senelerinde, iş sahasının gittikçe genişlemesi nispetinde, polis kademelerinin maaşları da o nispetle azalmıştı. Hatta beş sınıflı ilk mektep ve orta mektep mezunları bile serbest mesleklerde veya zahmeti polise, nispetle fevkalade az diğer memuriyet sınıflarında iş bulabilmekte ve polisliğe rağbet göstermemekte idi. Bu polislin keyfiyet bakımından sükutunu mucip oluyordu.*” (Alyot, 2008, s. 655).

⁷ 1924 senesinde polis müdürleri tarafından idare edilen vilayet teşkilatları Ankara, Antalya, Adana, Samsun, Trabzon, Konya, Kastamonu, Sivas, Erzurum, Kars, Eskişehir, Elazığ, Zonguldak ve İzmit olmuştur. Serkomiserlerce idare edilen vilayet teşkilatları Diyarbakır, Bitlis, Amasya, Tokat, Bolu, Afyonkarahisar, Malatya, Yozgat, Sinop, Menteşe, Urfa, Kayseri, Gaziantep ve Ertuğrul olarak sıralanmıştır. İkinci komiserlerin idare ettiği teşkilatlar Rize, Kütahya, Ordu, Gümüşhane, Niğde, Aydın, Isparta, Silifke, Maraş, Mardin, Kırşehir, Çorum, Denizli, Çankırı, Ardahan ve Artvin olmuştur. Komiser muavinleri ise Aksaray, Burdur, Beyazıt, Saarat, Genç, Muş ve Van’da görev yapmıştır (Alyot, 2008, s. 611). 1926’da 20 vilayet emniyet müdürü, 5 vilayet emniyet memuru, 23 vilayet serkomiser, 8 vilayet ikinci komiser ve 7 vilayet komiser muavinleri tarafından idare edilmekteydi. 1933 senesine gelindiğinde ise 33 vilayette emniyet müdürü, 27 vilayette ise emniyet memuru vilayet polis teşkilatlarını idare etmiştir (BCA, 88.581.14).

EUUM'nin özellikle vilayetlerde ciddi bir beşerî kaynak eksikliğiyle karşılaşması polislik faaliyetlerinin istenilen düzeyde yürütülmesine mâni olduğu gibi birtakım hukuk dışı eylemlerin de gerçekleşmesine sebebiyet vermiştir. EUUM'nin hazırladığı raporlara bakıldığında suç işleyenlerin yakalanma oranları ancak 1930'lu yılların sonlarına doğru belirli bir artış göstermiştir. Ayrıca büyük şehirler dâhil olmak üzere ülkenin birçok yerinde asayiş sorunlarının yaşandığı Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) Genel Kurul görüşmelerinde, CHF Büyük Kongrelerinde ve Dahiliye Vekâletinin iç güvenlikle ilgili toplantılarında dile getirilmiştir. Polisin vazifesini icra ederken kanunî hükümlere harfiyen uyma mecburiyeti olmasına karşın personelin mevcut durumu bazı istenmeyen hadiselerin vuku bulmasına da yol açabilmiştir (BCA, 88.580.14).

Polisin niteliğiyle ilgili bu sorunlar büyük ölçüde Cumhuriyetin ilk yıllarında polis eğitiminin tam anlamıyla tesis edilememesinden kaynaklanmıştır. Siyasal iktidar kısa süre içerisinde yeni polis eğitim kurumları açmasına karşın EUUM'deki eğitimi polis sayısı ancak 1929 senesinde eğitim almayanların sayısını geçebilmiştir. Eğitim alan polis sayısı 3201 sayılı Kanunun polis eğitimi düzenleyen detaylı hükümleriyle yükselmeye başlamıştır (BCA, 88.581.14). 1937'de kurulan Ankara Polis Enstitüsü (APE) ve sonraki sene açılan Polis Kolejinin kadar polis eğitimi Osmanlı'dan devralınan İstanbul (Dersaadet) Polis Mektebi ile Cumhuriyet döneminde açılan Sivas, Konya ve Trabzon'daki polis okullarında verilmiştir. Sivas ve Konya'daki polis okulları 1923'te, Trabzon'daki okul ise 1926'da açılmıştır (İmga, 2017, s. 20). Bu yeni okullar kurs mahiyetinde altı aylık eğitim veren bir yapıda oluşturulmakla birlikte 1931 senesinde kapatılmak durumunda kalmışlardır. Okulların faaliyetlerine son verilmesinde de nitelikli personel eksikliği büyük rol oynamıştır. Nitekim 1930'da ismi Emniyet İşleri Umum Müdürlüğü (EİUM) olan teşkilatın 1933'te hazırladığı raporda bu okulların verimli olamadıkları gerekçesiyle kapatıldıkları ifade edilmiştir (BCA, 88.581.14). Benzer şekilde 1935'te yine EİUM tarafından hazırlanan başka bir raporda bu okullardaki eğitimci kadrosunun yetersiz olmasından dolayı bu okulların İstanbul Polis Mektebiyle birleştirildikleri ifade edilmiştir (EİUM, 1935, s. 6). Bu gelişmelerin neticesinde 1937'ye kadar polis eğitiminin sorumluluğu tamamen İstanbul Polis Mektebine tevdi edilmiştir (Okçabol, 2016, s. 181).

Polis Teşkilatının Güçlendirilmesine Yönelik İlk Çalışmalar

Bu dönemde merkez ve taşra teşkilatlanması yeniden oluşturulan polisin tekâmülü adına birtakım gayretler de sarf edilmiştir. İlk olarak, polisin merkez teşkilatının şekillenmeye başlamasıyla birlikte 1925'te onu yeni araçlarla güçlendirme yönünde bir irade oluşmuştur. Teşkilatı güçlendirmek adına polise motorlu ve motorsuz araçların alınması bu çerçevede gündeme gelmiştir. Nitekim İcra Vekilleri Heyeti 22 Ocak 1925 tarihli kararıyla polislik faaliyetlerinde kullanılmak üzere Berliye Fabrikasında üretilmiş otomobillerin iki bin altı yüz lira bedel karşılığın-

da alınmasını kararlaştırmıştır (BCA, 12.71.7). Emniyet Teşkilatının ihtiyaç duyduğu araç ihtiyacı ilerleyen dönemde de karşılanmaya devam etmiştir. Benzer şekilde İcra Vekilleri Heyeti 1926'da Ankara ve İstanbul Polis Müdürlüklerinin acil hizmetlerinde kullanılmak üzere bisiklet ve motosiklet alınmasını kabul etmiştir (BCA, 22.76.12).

Ayrıca bu dönemde polislik faaliyetleri için uygun yeni karakolların inşası meselesi de gündemde olmuştur. Bu konuyla ilgili işlemlerin planlanması adına o dönemde yakın ilişkilerin olduğu Weimar Almanya'sıyla iş birliği yapılmıştır. 1931'de Türkiye'nin Berlin Büyükelçiliğinden Alman Dışişleri Bakanlığına gönderilen yazıda bu konudaki iş birliği talebinden bahsedilmiştir. Yazıda "*Almanya'da son zamanlardaki yeni ihtiyaçları tevfikân inşa edilmiş olan en yeni polis merkez ve karakollarının ne tarzda inşa edilmiş olduğu hakkında bazı malumat tedariki Türkiye Cumhuriyeti'nin dairesi aidesi tarafından arz*" olunur denmiş ve "*Bu gibi binalara ait plan ve krokilerle izahatı lazımanın ne suretle tedariki*" olunabileceği sorulmuştur (Koçak, 1991, s. 41-42). Bu doğrultuda Ankara'da birkaç yeni karakol inşa edilmiş olsa da bunların ülkenin tamamına yayılması mümkün olamamıştır. Öyle ki 1930'lu yılların sonlarında dahi karakollarla ilgili olumsuz değerlendirmeler dile getirilmiştir.

Polisin teşkilat yapısını ve polis eğitimini ihtiyaca uygun hâle yükseltmek için bu dönemde yabancı uzmanlardan istifade edilmiş ve EUUM'nin kurumsal olarak uluslararası faaliyetlere katılması sağlanmıştır. Bu çalışmalar arasında 1927'de Avusturya'dan Frederik Ramah ve onun ölümü üzerine 1928'de Edmond Heidenfeld isimli iki uzmanın Türkiye'ye davet edilmesi oldukça önemli yere sahiptir. Bu yıllarda kentleşme ve eğitim gibi birçok sahada Alman uzmanların bilgi ve tecrübesinden yararlanıldığı gibi polis teşkilatının ıslah edilmesinde de bu kişilerden yardım alınmıştır. Heidenfeld 1931 senesine kadar Türkiye'deki çalışmalarını sürdürmüştür (BCA, 1.5.1). Yaptığı incelemelerin ve hazırladığı raporların dışında EUUM'nin resmî dergisi olan Polis Mecmuasında polislikle ilgili güncel meseleler hakkında Türkçe makaleler yayınlamıştır. Heidenfeld'in ülkesinde jandarma teşkilatında görevli olması nedeniyle ondan yeterli ölçüde verim alınamasa da teknik polislik alanında çalışmaları olması sayesinde bu alanda bir dizi değişikliğin yapılmasında katkısı olmuştur. Teknik polislikle ilgili bu katkının izleri 1931 senesinden itibaren yavaş yavaş görülmeye başlanmıştır. Bu döneme kadar polis parmak izi tespiti için on parmağın izini alması gerekirken bu dönemden itibaren tek parmak, ayak ve avuç izleri alınabilir hâle gelmiştir (BCA, 88.581.14).

Heidenfeld'in 1931'de ülkesine dönmesinden sonra yabancı uzmanların Türkiye'de hizmet vermesi yönündeki politika sürdürülmüştür. Nitekim siyasal iktidar 1931'de Alman Dışişleri Bakanlığına iletildiği yazıda "*Türkiye polisinin asrın ihtiyacatına göre esaslı surette ıslahı için malumatı umumiye ve tecrübe sahibi bir mütehasısın*" kendilerine önerilmesini istemiştir. Yazıda ayrıca "*işbu mütehasısın yukarda zikredilen vazifeden başka polis mektebinin asrî bir şekilde*

ifrağı, polise ait fennî hususatın Türkiye tatbiki gibi işlerle de iştilal edeceğinden kendisinin kıymeti ilmiye ve meslekisi bu vezaiî ifaya müsait ve Avrupaca tanınmış bir mütehassıs olması” gerektiği bildirilmiştir (Koçak, 1991, s. 41-42). Her iki ülke arasındaki bu iletişime karşın yeni bir yabancı uzman Türkiye’ye gelmemiştir. Fakat 1930’lu yıllarda Türkiye’den birçok yetkilinin Avrupa’ya giderek yerinde incelemeler ve çalışmalar yapması söz konusu olmuştur.

Bu dönemde polis teşkilatının gelişmesi adına uluslararası iş birliklerine büyük önem verilmiştir. Uluslararası suçlara karşı devletlerin ortak mücadele göstermesiyle ilgili çalışmalar yapmak üzere 1926 senesinde Berlin’de toplanan Umumî Polis Umuru Konferansına Türkiye de katılmış ve konferansta EUUM Heyeti Teftişye Reisi Mustafa Arif Bey Türkiye’yi temsil etmiştir. Ayrıca bu programla eş zamanlı tertip edilen uluslararası polis sergisine de katılım sağlanmıştır (BCA, 20.51.17). Günümüzde Interpol adıyla faaliyet gösteren ve o dönem Beynelmîl Zabıta Cürmiye Komisyonu olarak adlandırılan uluslararası toplantıya ise ilk kez 1928’de katılım sağlanmıştır. Türkiye’yi toplantıda Bern Büyükelçiliği İkinci Kâtibi Muzaffer Kâmil Bey temsil etmiştir. İcra Vekilleri Heyetinin 1930 senesinde aldığı kararla EUUM bu uluslararası teşkilata resmen üye olmuştur (BCA, 88.581.14). Teşkilata üye olunmasından sonra Komisyonun resmî yayın organında neşredilen aranan suçlulara ilişkin fotoğraf ve bilgiler Polis Mecmuasında da yayınlanarak polis teşkilatının bu konuda bilgi sahibi olması sağlanmıştır.

Bu iyileştirme çalışmaları, polisin statüsünü ve görevlerini ilk kez kanunî bir düzenleme çerçevesinde gösteren 14 Mayıs 1930 tarih ve 1624 sayılı *Dâhiliye Vekâleti Merkez Teşkilât ve Vazifeleri Hakkında Kanun*’la farklı bir noktaya ulaşmıştır. Böylelikle polisin merkez teşkilat yapısı ve görevleri Cumhuriyet döneminde ilk kez müstakil bir teşkilat kanunuyla düzenlenmiştir. 1624 sayılı Kanunla ismi Emniyet İşleri Umum Müdürlüğü olarak değiştirilen kurumun Dâhiliye Vekâleti bünyesinde umum müdürlüğü statüsünde faaliyet gösterdiği resmen hüküm altına alınmıştır. Bununla birlikte EİUM’nin merkez teşkilâtının icra etmekle yükümlü olduğu görevler de sayılmıştır. Buna göre EİUM’nin beş şubeden ve bir evrak bürosundan oluştuğu ifade edilmiştir. Birinci şube ülkenin genel emniyet ve asayişinden, ikinci şube idarî ve adlî polislikten; üçüncü şube personel, eğitim ve levazım işlerinden; dördüncü şube yabancılarla ilgili işlemlerden ve beşinci şube ise teknik, istatistik ve yayın işlerinden sorumlu tutulmuştur (RG, 24.05.1930).⁸

1624 sayılı Kanunun kabulüyle polisin icra etmekle yükümlü olduğu görevleri daha profesyonel ve merkezî biçimde gerçekleştirmesi amaçlanmıştır. Nitekim beşinci şubenin ihdasıyla polisin fennî (teknik) çalışmaları güçlendirilmek istenmiştir. Siyasal iktidar teknik polislikle birlikte parmak izlerinin alınmasını, fotoğraf kayıtlarının tutulmasını, değerli kağıtların sahilliğinin kontrolünü, balistik incelemelerinin yapılmasını sağlayarak suçun tespitini kolaylaştırmak ve

⁸ Resmî Gazete ifadesi referanslarda “RG” kısaltmasıyla gösterilmiştir.

suç kayıt sistemi tesis etmek istemiştir. İlerleyen yıllarda teknik polislik özellikle suç işleme ihtimali yüksek görülen toplumsal grupların siyasal iktidar tarafından kontrolü açısından oldukça önemli rol oynamıştır. Bu kanunî değişiklik sonrası 1931’de “Adli ve Siyasî” şubenin ismi, 1930’da İstanbul ve Ankara’da belediye zabıtasına ait görevlerin polise devredilmesiyle birlikte, “İdarî-Adli-Beledi”;⁹ “Neşriyat” şubesinin ismi “Fen ve Neşriyat” olarak değiştirilirken “Emniyet ve Asayiş” isimli yeni bir şube kurulması suretiyle EİUM’nin beş şubeyle faaliyet göstermesi kararlaştırılmıştır (İM, 1938, s. 42-43).

1932 İle 1938 Yılları Arası Dönemde Polis Teşkilatı

Yasal Düzenlemeler Sonrası Polis Teşkilatının Merkezdeki Örgütlenmesi

Erken Cumhuriyet döneminde siyasal ve toplumsal hayatta bürokrasinin merkezî konuma sahip olduğu bilinmektedir. Siyasal iktidar kendi egemenliğini ve inşa etmek istediği yeni düzeni bürokrasi üzerinden hayata geçirmeyi hedeflemiştir. Bu durum bürokrasinin özellikle 1930’lu yılların başından itibaren siyasî sistemdeki nüfuzunu artırmasını sağlamıştır. Yaşanan gelişmelere paralel olarak bürokrasinin bu amaca matuf bir güce ve hareket alanına sahip olabilmesi için onun yapısal olarak daha kurumsal ve kapsamlı bir hâle dönüştürüldüğü söylenebilir. Nitekim Türkiye’de 1930’lu yıllar aynı zamanda bürokrasinin teşkilat ve faaliyet yapısını güçlendirmek için çalışmaların yoğunlaştığı bir döneme karşılık gelmektedir. Özellikle bu dönemde birçok Bakanlığın merkez ve taşra teşkilatlarının örgütlenme şeklini ve bu birimlerin yürütecekleri görevleri detaylı ve sistematik biçimde izah eden kanun çalışmalarının yapılması önemlidir.¹⁰ Böylelikle bürokrasi kendi hiyerarşik düzenini kurmakla birlikte açık biçimde tespit edilen görev alanında güçlü biçimde faaliyet yürütme imkânına sahip olmuştur. Benzer durum elbette Dâhiliye Vekâleti ve onun bünyesinde yer alan EİUM için de yaşanmıştır.

Polis teşkilatının ancak 1930’lu yıllarda güçlü biçimde teşkilatlanmaya başlaması bürokrasinin bu genel değişimi çerçevesinde düşünülmelidir. Nitekim İsmet İnönü hatıralarında 1920’li yıllarda bürokrasinin oluşmasını ve faaliyetlerini kapsamlı şekilde idare etmesini sağlayacak bir planın henüz var olmadığını ifade etmiştir. İnönü, bu dönemdeki idarî faaliyetlerin olayların ve halkın talepleri neticesinde kademeli ve zamana yayılmış şekilde geliştiğini dile getirmiştir. Karşılaşılan meselelerin önemi ve etkileri oranında veya ihtiyaç duyulan hizmetlerin halkın yönlendirmesi neticesinde gerçekleştiğini belirtmiştir (İnönü, 2018, s. 517). 1930’lu yıllarda polisin teşkilat yapısının güçlendirilmesinde

⁹ 1930’da 1580 sayılı *Belediye Kanunu* hükümleriyle İstanbul ve Ankara Belediyesi’nin zabıta işleri polise devredilmiştir. Bu iki vilayetin haricinde, gerek duyulması hâlinde, başka vilayetlere ait belediye işlerinin de polis tarafından idare edilebileceği hüküm altına alınmıştır.

¹⁰ 1930’lu yıllarda Dâhiliye Vekâletinin yanı sıra Maarif Vekâletinin, Maliye Vekâletinin, Sıhhat ve İçtimai Muavenet Vekâletinin de teşkilat kanunları kabul edilmiştir (Altunok vd., 2019).

ve faaliyetlerinin artmasında ise polis ve iç güvenlikle ilgili kanunların büyük etkisi olmuştur. Bu dönemde polisin teşkilat yapısıyla ilgili iki kanun, görev ve sorumluluklarıyla ilgili bir kanun ve nizamname hazırlanmıştır. Böylece 1907 ve 1913 tarihli Polis Nizamnameleri kademeli şekilde yürürlükten kalkarken yeni düzenlemeler ihdas edilmiştir. Buna karşın 1920’li yıllarda polislikle ilgili olarak Osmanlı birikiminden faydalanma durumunun bu yıllarda da devam ettiğini söylemek mümkündür. Hazırlanan yeni mevzuata bakıldığında bu Nizamnamelerdeki hükümlerden büyük ölçüde istifade edildiği anlaşılır. Elbette siyasî, hukukî ve idarî sistemin tayin ettiği kamusal alanın genişliği, iktisadî ilişkilerin aldığı yeni biçimler ve devletin toplumla olan ilişkisindeki değişim siyasal sistemin polislik anlayışında farklılıklara neden olmuştur. Bununla birlikte mevcut birikimden yararlanılması polislik faaliyetlerindeki sürekliliğin büyük bir kopuş yaşanmadan Meşrutiyetten başlayarak 1930’lu yıllarda ve devamında varlığını korumasını sağlamıştır.

Yapılan kanunî düzenlemelerle polisin teşkilatlanması, personel yapısı ve faaliyetlerinde büyük değişiklikler yaşanmıştır. Bir önceki on yılda karşılaşılan sorunlar bu dönemde de belirli ölçüde etkili olsa da siyasal iktidarın polis teşkilatına verdiği önemin arttığını söylemek mümkündür. Bu önemin izleri ilk olarak EİUM’nin merkez teşkilatındaki şubelerde görülmüştür. 1624 sayılı *Dâhiliye Vekâleti Merkez Teşkilatı ve Vazifeleri Hakkında Kanun* sonrası EİUM’nin beş şubeyle faaliyet göstermesi kararlaştırılmıştır. 1933 senesinde daha önce kurulu bulunan “Emniyet ve Asayiş” iki ayrı şubeye ayrılmış ve 1934’te ise hudut işleriyle meşgul olmak üzere yedinci bir şube meydana getirilmiştir (İM, 1938, s. 42-3). Esasında emniyet ve asayişin iki şube olarak örgütlenmesi ve sınır kontrolüyle ilgili yeni bir şubenin tesisi siyasal iktidarın polise yüklediği siyasal, ekonomik, adlî ve toplumsal görevlerin neticesi olarak ortaya çıkmıştır.

1624 sayılı Kanun EİUM adına büyük bir dönüm noktası olmakla birlikte esas gelişim 1932’te çıkan 2049 sayılı *Polis Teşkilatı Kanunu*’yla yaşanmaya başlamıştır. Kanun mesleğe giriş şartları, seçim ve atama usulleri, terfi süreci, teftiş ve disiplin hükümleri gibi hususları oldukça detaylı şekilde düzenlemiştir. Ayrıca polisi “üniformalı ve sivil”¹¹ olmak üzere iki kısma ayırmış ve merkez ile vilayetlerdeki polislerin tamamının derece, sınıf ve unvanlarını ayrı ayrı belirtmiştir. Kanunun yürürlüğe girmesinden sonra teşkilatın yapısını güçlendirecek ve faaliyetleri daha etkin kılacak adımların atılmasına devam edilmiştir. Özellikle bu dönemde polis teşkilatının güçlenmesi ve uluslararası standartlarda faaliyet göstermesi adına birçok teşkilat mensubu inceleme yapmak üzere yurt dışına gönderilmiştir. Bu kapsamda, ilk olarak, amir rütbesindeki bazı

¹¹ 1930’lu yıllarda polislikle ilgili her kanuni düzenlemede polisin üniformalı ve sivil olarak ikiye ayrıldığı görülür. Sivil polis, özellikle, sadece “her nevi emniyet hizmetinde üniformasız çalıştırılan kısımdır” şeklinde tanımlanmaktadır. Bu tanımın eksik ve totolojik bir yapı arz ettiği açıktır. Siyasal iktidar sivil polisin hangi görevleri ifa edeceğini hiçbir hukukî metinde açık biçimde izah etmemiştir.

polisler incelemelerde bulunmak ve bilgilerini artırmak üzere 1934 senesinden itibaren her sene Viyana'da çalışmalarda bulunmuştur (BCA, 40.77.4; 52.12.6). Bu kişiler Viyana'da kriminoloji, radyoloji, laboratuvar gibi teknik işler ile beledî ve iktisadî polislik alanlarında eğitimlere katılmıştır (EİUM, 1935, s. 10). Ayrıca dönemin Emniyet İşleri Umum Müdürü Şükrü Sökmensüer de Avrupa ülkelerindeki polis teşkilatlarını incelemek üzere Avrupa'ya gitmiştir (BCA, 55.50.2). Bu uluslararası faaliyetler ve Polis Mecmuası'nın yayınladığı gelişmiş ülkelerdeki polis teşkilatlarının yapısıyla ilgili birçok telif ve tercüme makale mevcut yapının güçlendirilmesi çalışmaları kapsamında değerlendirilmiştir.

Bu gelişmelere karşın, 2049 sayılı Kanunun da polisin beşerî kaynağını, maddî imkânlarını ve faaliyetlerini istenen düzeye yükseltmemesi ve ayrıca yapılan diğer idarî düzenlemelerin beklenen neticeyi vermemesi üzerine 1937'de yeni bir teşkilat kanunu kabul edilmiştir. *3201 sayılı Emniyet Teşkilat Kanunu*, ilerleyen kısımlarda daha detaylı temas edileceği şekilde, polisin tanımı ve görevleri; memuriyet dereceleri; mesleğe kabul şartları; polislik eğitimi; terfi, maaş ve disiplin sistemi açısından oldukça önemli hükümler içermiştir. Böylelikle hem mesleğe olan cazibenin artırılması suretiyle daha nitelikli beşerî kaynağa ulaşılmak istenmiş hem de polislik faaliyetlerinin daha planlı ve sistemli gerçekleştirilmesi amaçlanmıştır. Teşkilat kanunundaki bu değişiklik etkisini EİUM'nin merkez ve vilayet teşkilatının örgütlenme şeklinde de göstermiştir. Merkez teşkilatı genel müdür, genel müdür yardımcılarını ve teftiş heyetinden oluşmuştur. Kanunla ilk kez dört daire başkanlığı ihdas edilmiş ve eskiden var olan şubeler bu dairelere bağlanmıştır. Ayrıca hukuk işleri müdürlüğü, önemli işler müdürlüğü, arşiv müdürlüğü ve tercüme bürosu şeklinde yeni birimler meydana gelmiştir. Arşiv müdürlüğünün kurulmasıyla polislikle ilgili resmî evrakın sistematiğe biçimde saklanması amaçlanmıştır. Vilayetlere arşivin nasıl tutulacağına dair talimatnameler gönderilmiş ve Polis Mecmuasında arşiv usul ve esaslarıyla ilgili detaylı bilgi aktarılmıştır. Teşkilat yapısının yenilenmesinin yanı sıra polisin kadroları ve dereceleri güncellenmiş ve personel sayısının artırılması amacıyla polis maaşlarında belirli iyileştirme sağlanmıştır. Yaşanan bu gelişmelere paralel olarak EİUM'nin bütçeden aldığı payda, özellikle 1937 ve 1938 senelerine ait olanlarda, büyük artış yaşanmıştır. Buna göre 1936 senesinde teşkilata ayrılan bütçe 4.496.003 TL'ye karşılık gelirken bu tutar 1937'de 5.666.967 TL'ye ve 1938'de ise 7.000.180 TL'ye yükselmiştir (Okçabol, 2016, s. 161).

Yasal Düzenlemeler Sonrası Polis Teşkilatının Vilayetlerdeki Örgütlenmesi ve Yürüttüğü Görevler

Bu dönemde mevzuat düzenlemeleriyle yapılan değişiklikler etkisini vilayetteki teşkilatlarda da göstermiştir. Bu minvalde en önemli değişiklik vilayet müdürlüklerinin idaresinde gerçekleşmiştir. Daha önce de belirtildiği üzere, 1920'li yıllarda birçok vilayet alt rütbeli amirler tarafından idare edilmiştir.

1933 senesine gelindiğinde ise 2049 sayılı Kanunun hükümleri doğrultusunda vilayetlerdeki polis teşkilatlarının sadece emniyet müdürleri veya emniyet memurları tarafından yönetilmesi sağlanmıştır. Böylelikle Kanunun yürürlüğe girmesiyle birlikte 33 vilayette emniyet müdürü, 27 vilayette ise emniyet memuru vilayet polis teşkilatlarını idare eder hâle gelmiştir (BCA, 88.581.14). 1937 senesine gelindiğinde ise 36 vilayette emniyet müdürü, 26 vilayette ve vilayetlerin yanı sıra 17 kazada emniyet amirlerinin polis teşkilatını idare etmesi sağlanmıştır (İM, 1938, s. 32).

Polisle ilgili mevzuat çalışmalarının tamamlanması ve merkez ile vilayetlerin idarî yapısının güçlendirilmesinden sonra siyasal iktidar polis teşkilatının ülke genelinde daha etkin olmasını amaçlamıştır. Bu doğrultuda polis teşkilatı olmayan yerlerde teşkilatın oluşturulması ve mevcut olan yerlerde ise güçlendirilmesi için çalışmalar yapılmıştır. Özellikle yeni karakolların tesis edilmesiyle birlikte teşkilatlanma ve personel istihdamında belirli iyileşmeler sağlanmıştır. Nüfus sayılarına göre karakol sayısının tespitinin yanı sıra Ankara, İstanbul ve İzmir gibi büyük şehirler nüfus kıstası haricinde tutularak buralardaki teşkilatlanmanın ihtiyaca oranla belirlenmesi planlanmıştır. Ayrıca nüfus kıstasını sağlamasa dahi güvenlik açısından önemli görülen yerlerde ve istasyon, iskele, liman ve sınırlarda da yeni karakollar kurulmuştur. Böylece 1938 senesi itibarıyla 62 vilayet ve 143 kazada toplam 540 karakol faaliyet gösterir hâle gelmiştir. Bununla birlikte Emniyet Teşkilatının hazırladığı raporlara bakıldığında karakol sayısının artırılması yönünde bir düşünce her daim gündemde olmuştur. Öyle ki 231 kaza ve 894 nahiye, liman, iskele ve istasyonda daha karakol teşkilatına ihtiyaç duyulduğu bu metinlerde belirtilmiştir (Gören, 2018, s. 30). Tıpkı karakollarda olduğu gibi vilayetlerdeki polis kadroları da vilayetlerin nüfuslarına göre yeniden tanzim edilmiştir. En küçük vilayette dahi asgarî on polis memurunun görevlendirilmesi kararlaştırılmıştır. Ayrıca her vilayette polisin siyasî, adlî ve idarî görevlerini yapacağı yeni bürolar tahsis edilmiştir (Alyot, 2008, s. 632).

Bu dönemde vilayet teşkilatının güçlenmesinde bazı özel bölgelerin korunması yönündeki hassasiyetin belirli etkisi olmuştur. Bu yerlerin başında “askerî memnu mıntuka” olarak kabul edilen yerler gelmiştir. Cumhuriyetin ilk yıllarında Erkân-ı Harbiye-i Umumiye Riyaseti casusluk faaliyetlerini önlemek ve Anadolu’nun olası işgaline karşı tedbir almak adına ülkedeki bazı stratejik noktaların “askerî memnu mıntuka” sayılmasını sağlamıştır. Böylelikle bu yasak bölgelerde iskân ve ticarî faaliyetlerin yapılması ile bu yerlere yabancıların geçici dahi olsa girmeleri engellenmek istenmiştir (Atay, 2004, s. 590). Bu kapsamda Genelkurmay Başkanlığı 1930’lu yıllarda, EİUM’dan askerî önemi haiz bu ve benzeri bölgelerdeki bazı istikamet ve yerlerde polis teşkilatı kurmasını istemiştir (TBMMZC, 27.05.1937). Bu yıllarda benzer talepler sadece askerî değil mülkiye bürokrasisinden de gelmeye başlamıştır. Nitekim Birinci Umumî Müfettişlik bölgesinde ortaya çıkan birtakım olaylar neticesinde polisin bu bölgedeki etkinliği artırılmıştır. Bölgede asayiş ve güvenliği sağlamak adına 1935 senesinde güney sınır hattından itibaren Diyarbakır,

Urfa, Mardin, Tunceli, Erzurum ve Siirt vilayetlerindeki otuz üç kazada emniyet teşkilatı oluşturulmuştur (Gören, 2018, s. 27).

Bu talepte de görüldüğü üzere, EİUM'nin merkez ve vilayet teşkilatının gelişmesinde sınır güvenliğinin sağlanması amacı mühim rol oynamıştır. Bilhassa sınır bölgelerinde kaçakçılık faaliyetlerinin büyük artış göstermesi ve özellikle güney sınırı üzerinden birtakım provokatif eylemlerin icra edilmesi nedeniyle sınır güvenliğinin temini ekonomik ve siyasal açıdan önem arz etmiştir. Bu kapsamda hudut bölgesindeki güvenlikle ilgili işlemleri gerçekleştirmek üzere EİUM bünyesinde müstakil bir şube ihdas edilmiştir (EİUM, 1935, s. 5). Hudut ve sahil vilayetlerindeki teşkilatın emniyet müdürlerince idare edilmesi hususuna bilhassa dikkat edilmiş ve hudut ile sahillerin önemli mevkiilerine yeni karakollar inşa edilmiştir. Ayrıca hudut sahil boylarında kadronun genişliği nispetinde sivil polis teşkilatının oluşturulması hedeflenmiştir (BCA, 88.581.14).

Polisin yetkileri ve görev sahasının artması ve yeni karakolların inşasının planlanmasına karşın karakolların fizikî koşullarında bu dönemde de çok fazla düzelme yaşanmamıştır. Karakolların bu olumsuz durumu milletvekillerinin TBMM'deki konuşmalarında ve Dahiliye Vekilinin beyanlarında birçok kez dile getirilmiştir. Birçok mebus 3201 sayılı Kanun'un TBMM'de görüşüldüğü birleşimlerde ve farklı yıllardaki bütçe müzakereleri sırasında konuyla ilgili görüş, eleştiri ve önerilerini iletmiştir. İstanbul Polis Müdürü Muavinliği yapmış da olan eski emniyet memuru Hasan Reşit Tankut polis binalarının birçoğunun hâlâ fizikî açıdan perişan durumda olduğunu ifade etmiştir. Ayrıca polislerin sorumluluk duygusu kadar maddî zorluklar nedeniyle gelecek endişesi taşıdıklarını da eklemiştir (TBMMZC, 27.05.1937). Benzer şekilde İstemat Özdamar karakollarının mevcut fizikî koşullarının hem polisin vazifesini layıkıyla yapmasına mâni olduğunu hem de polislerin sağlığını etkilediğini ifade etmiştir. Bütçe yetersizliği nedeniyle yeni karakol yapılamıyor olsa da polisin daha uygun binalara naklini teklif etmiştir (TBMMZC, 24.05.1938). 1939'daki bütçe görüşmelerinde Berç Türker ve Abdülhak Fırat da benzer sorunlardan şikâyet etmiştir.

Dahiliye Vekili Şükrü Kaya da karakolların mevcut durumunun uygun olmadığını kabul etmiştir. Kaya, karakolların asayiş ve polisin çalışması açısından taşıdığı önemi Rusya, İran ve Irak gibi devletlerin kurulumu kurulmaz ilk iş olarak asayiş sağlayacak ve polislerin aileleriyle ikamet etmelerini sağlayacak karakollar inşa ettiklerini belirtmek suretiyle vurgulamıştır. Buna karşın Türkiye'deki karakolların hiçbirinin fizikî bakımdan yeterli olmadığını ve bunların derme çatma biçimde yapıldığını ifade etmiştir. Ankara'da daha önce yapılmış birkaç karakol dışında hiçbir karakolun esas binası ve müstemilatı açısından oturulamaz ve hizmet verilemez vaziyette olduğunu söylemiştir. Kaya, nitelik bakımından yetersizliğin yanı sıra karakolların nicelik bakımından da ihtiyacı karşılamadan uzak olduğu hususunu eklemiştir (DV, 1937, s. 155-156). Tüm bu görüş ve eleştirilerden sonra siyasal iktidar karakolların durumunu düzeltmek adına birtakım adımlar atmıştır. Öyle ki 1938 bütçesinde polis karakollarının tamiri için ayrılan meblağ

20 bin TL iken 1939 bütçesinde bu tutar 58 bin TL'ye yükseltilmiştir (TBMMZC, 22.05.1939). Ayrıca iki sene sonra *Polisin Disiplinine Merasim ve Topluluklardaki Rolüne ve Polis Karakolları Teşkilatı ile Vazifelerine Dair Talimatnamenin* yayınlanmasıyla karakollar aracılığıyla yürütülen faaliyetler yeniden düzenlenmiştir.

Polisin merkez ve vilayet teşkilatlarının güçlendirilmeye çalışılmasında 1930'lu yılların başında polise yüklenen görevlerin artması ve siyasal iktidarın emniyet ve asayişle ilgili konularda polisi daha çok kullanmak istemesinin büyük etkisi olduğu söylenebilir. Bu dönemde Menemen hadisesinin yaşanması, şehir nüfusunun artmaya başlaması, sınaî işletmelerde çalışan işçi sayısının artması, sağ ve sol ideolojik hareketlerin güçlenmesi gibi gelişmeler başta olmak üzere birçok siyasal, ekonomik ve toplumsal nedenden dolayı polisin görev ve yetkileri genişletilmiştir. Nitekim bu dönemde polisle ilgili gelişen mevzuatın yanı sıra birçok yeni kanunî düzenleme polise yeni görevler yüklemiştir.

1934'te 2559 sayılı *Polis Vazife ve Salahiyetleri Kanunu*'nun ve dört sene sonra da *Polis Vazife ve Salahiyet Nizamnamesinin* kabul edilmesi polisin siyasal ve toplumsal hayattaki etkinliğini daha da artırmıştır. Bu hukukî düzenlemelere göre polisin temel görevleri, asayiş ve emniyeti sağlaması; toplumun ırz, can ve malını koruması ile muhtaç kişilere yardım etmesi olarak sayılmıştır. Polisin suçlu ve şüpheli görülen şahısların parmak izini alması; yabancı filmlerin gösterilmeye ve yerli filmlerin çekilmeye uygun olup olmadığına karar vermesi; eğlence yerlerinin açılması konusunda uygun görüşünün aranması ve toplumu korumak adına umumhaneleri denetlemesi gibi görevler bu artan etkinin tezahürü olmuştur. Ayrıca geçmiş dönemde sıkça tartışılan polisin hangi durumlarda silah kullanıp kullanmayacağı meselesi de çözülmeye çalışılmıştır. Kanunda polisin silah kullanılacağı durumlar tek tek sayılmak suretiyle polisin suçla mücadeledeki etkinliği artırılmak istenmiştir (RG, 14.07.1934).

Polisin Nicelik ve Nitelik Açısından Güçlendirilmesine Yönelik Faaliyetler

Polisin görev ve yetkisindeki bu genişlemeye karşın polis sayısı bu dönemde de istenilen seviyeye yükselememiştir. Polis sayısı 1.933'te 3.742 iken 1934'te 3.809, 1935'te 4.124, 1936'da 4.260, 1937'de 4.682 ve 1938'da 5.020 olmuştur (İM, 1938, s. 15; Gören, 2018, s. 29). 1937 senesi itibariyle vilayetlerden gelen raporlarda mevcut polis sayısının yapılması gereken işlere nispetle çok az olduğu sürekli vurgulanmıştır. Öyleki 3201 sayılı Kanunun gerekçesinde bazı vilayetlerin mevcut polis kadroları gösterilmiştir. Buna göre Afyon Karahisar'da 17, Amasya'da 10, Aydın'da 21, Ağrı'da 16, Bilecik'te 10, Bolu'da 10, Burdur'da 12, Çankırı'da 10, Çorum'da 10, Denizli'de 10, Elaziz'te 15, Ezincan'da 10, Giresun'da 17, Gümüşane'de 13, Isparta'da 12, Kırşehir'de 10, Malatya'da 18, Maraş'ta 14, Muş'ta 10, Ordu'da 10, Rize'de 15, Siird'de 10, Sinop'ta 13, Tokad'da 14, Van'da 16, Yozgad'da 13 polisin görev aldığı bilgisi verilmiştir. Diğer vilayetlerde ise polisin mevcudunun da 15 ile 60 arasında değiştiği ve İstanbul,

Ankara ve İzmir'in polis ihtiyacının bu vilayetlerin talep ettikleri miktarın çok altında kaldığı aktarılmıştır. Polisin hafta izni, mektep, kurs, hastalık gibi zarurî durumları nedeniyle bu kadroların da ancak üçte ikisinden istifade edilebildiğinden bahsedilmiştir (TBMMZC, 27.05.1937). Polis sayısının yetersiz olduğu Cumhuriyet Halk Partisi'nin (CHP) 1935'teki Dördüncü Büyük Kongresinde Dahiliye Vekili Şükrü Kaya tarafından da itiraf edilmiştir. 1935 senesinde dahi polis sayısının hâlâ az olduğunu ifade eden Vekil Kaya mevcut polis mektebinin ancak dört bin polis mezun ettiğini ve bunun ülkenin ihtiyacını karşılamak bakımından yetersiz kaldığını aktarmıştır. Medenî ülkelerde beş yüz kişiye bir polis düşerken Türkiye'de, devlet bütçesinin uygun olmaması nedeniyle, üç bin veya dört bin kişiye bir polisin düştüğünü dile getirmiştir (Kaya, 1938, s. 206).

Bu dönemde polis sayısının az olması, büyük ölçüde, çalışma koşullarının ağırlığı ve maaşların düşük olmasından kaynaklanmıştır. Polislerin çoğu defa günün 18 saatini ve ayın 26 gününü mesaide geçirmeleri bu zor çalışma koşullarının açık göstergesi olmuştur (TBMMZC, 27.05.1937). Ayrıca 2049 sayılı Kanundan itibaren polis maaşları yükseltilmeye çalışılsa da maaşların ancak 3201 sayılı Kanunun yürürlüğe girmesiyle belirli ölçüde iyileştiği görülmüştür. Bu nedenle Cumhuriyetin ilk yıllarında polislerin maaşlarının oldukça düşük olduğu belirtilmiştir. Hatta Meşruiyet dönemiyle yapılan kıyaslamalarla mevcut maaşların o dönemdekilerin dahi çok gerisinde kaldığına temas edilmiştir. Nitekim 3201 sayılı Kanunun gerekçesinde bu durumun polisin geçimini sağlamayı imkânsız kıldığına dikkat çekildiği gibi zarurî ihtiyaçlarını karşılamak adına ahlâkî zaafılara da yol açacağı endişesinden bahsedilmiştir. Bu nedenle birçok mebusun polisle ilgili Meclis gündemine taşıdığı konular arasında polis maaşlarının yetersizliği meselesi önemli yere sahip olmuştur. Mebuslar polislerin geçim sıkıntısı içinde olduklarını belirterek; polislerin sorumluluk duygusu kadar maddî zorluklar nedeniyle gelecek endişesi taşıdıklarını ifade etmişlerdir (TBMMZC, 27.05.1937; 31.05.1937). Bu sebeple 3201 sayılı Kanunla polise tahsis edilen kadronun artırılması ve maaşların yükseltilmesi EİUM'nin nicelik ve nitelik bakımından ihtiyacını karşılamak adına yapılmıştır.

Cumhuriyetin ilk yıllarında maddî zorluklar ve onun kadar etkisi hissedilen beşerî kaynak eksikliği tüm sahalarda önemli bir sorun olmuştur. Bürokrasi ve ekonomi başta olmak üzere birçok alanda en üst seviyeden en alt seviyeye kadar her düzeyde yetişmiş personel temin etmek karşılaşılan zorluklar arasında yer almıştır. Benzer sıkıntının polis teşkilatında da yaşandığını söylemek mümkündür. Polisin kanunî vazife ve sorumluluklarının ağırlığı, çalışma koşullarının zorluğu, polis maaşlarının diğer mesleklere nazaran daha düşük olması ve polis eğitiminin istenilen seviyeye yükseltilmemesi gibi nedenler Cumhuriyetin ilk yıllarında polis teşkilatının nicelik kadar nitelikli personel teminini de güçleştirmiştir. Ne var ki temel polislik bilgilerinin tam mânâsıyla bilinmemesi, kanunların tatbiki sırasında bazı sorunların yaşanmasına sebebiyet verdiği gibi, yapılan faaliyetlere olumsuz biçimde sirayet etmiştir.

1931 senesinden itibaren siyasal iktidarın polisin siyasal sistem ve toplumsal düzen için taşıdığı önemi fark etmesiyle birlikte teşkilat yapısının yanı sıra polisin niteliğini artırma yönünde güçlü bir eğilim ortaya çıkmıştır. Polisin siyasî, idarî, adlî ve beledî birçok mühim görevi ifa etmekle yükümlü tutulmasından sonra onun bu vazifeleri layıkıyla yerine getirebilmesi için ilmî ve teknik bakımdan güçlendirilmesinin zarurî olduğu anlaşılmıştır. Bu dönemde yabancı ülkelerde yapılan incelemeler, polislikle ilgili güncel bilimsel çalışmaların Polis Mecmuası ve kitaplar vasıtasıyla Türkçe'ye tercüme edilmesi ve polisin taleplerini çok daha açık biçimde TBMM'ye ve siyasal iktidara iletmesi gibi hususlar polisin niteliğinin artırılması düşüncesini ortaya koymuştur. Bu dönemde siyasal iktidarın siyasî, iktisadî, malî ve sınaî sahalarda emniyetin sağlanması ve toplumsal düzenin korunması bakımından polisi en önemli kuvvet olarak görmesi de bu süreç açısından oldukça mühim bir yere sahip olmuştur. Polisin beşerî kaynağını zenginleştirecek adımların atılmasında polisin nitelik açısından kuvvetli hâle gelmesi ile devlet egemenliğinin sağlanması arasında kurulan bu bağın etkisi önem taşımıştır (TBMMZC, 27.05.1937).

Bu dönemde polisin niteliğinin yükseltilmesi kapsamında yapılan düzenlemelerde polisin görev alanı ve muhatap olduğu kitle de dikkate alınmıştır. Türkiye'de kentleşmenin hızla arttığı ve şehir hayatının siyasî, hukukî, iktisadî, ilmî ve kültürel olarak değiştiği bir dönemde polisin oluşan bu yeni toplumsal düzeyin altında kalması istenmemiştir. Nitekim siyasal iktidarın "*Polis, kasabalarda ve şehirlerde vazife gören bir inzibat kuvvetidir. Halkla ilk teması yapan bir Devlet memurudur. Kanunların tatbikatında ön safta bulunan bir icra vasıtasıdır. Ahlâkî, siyasî ve idarî sahada derin mesuliyetleri vardır. Şehirlerin ve kasabaların, yurdun münevver halk tabakalarının yerleri olduğu nazarı dikkate alınırsa polisin kemiyet ve keyfiyet itibarile bu münevver tabaka karşısındaki durumunun ne olması lazım geleceğini tayin ve takdir asla, müşkül değildir.*" şeklindeki görüşleri polisin nasıl bir yapıya dönüştürülmek istendiğini gösterir mahiyettedir (TBMMZC, 27.05.1937). Nitekim 3201 sayılı Kanunla kurulan APE'nin açılış töreninde Enstitü Müdürü Dr. Âdil Başer'in konuşmasındaki şu ifadeler yine bu anlayışa işaret etmiştir: "*Polis şehirde kültürü yüksek halk tabakasıyla hali temasta bulunmakla, vazifesinin ağırlığı ve mes'uliyeti ve bu sebeple bilgi cephesinden de ne derece mücehhez olması lâzımgeldiği takdir olunur.*" (Okçabol, 2016, s. 303).

Polis Olma Kıstaslarına Yapılan Düzenlemeler

1930'lu yıllarda polis olma ilgili kıstasların geliştirilmesi 2049 sayılı Kanunla başlamıştır. Özellikle mesleğe giriş şartlarında eğitim şartına büyük önem verilmiştir. Mülkiye veya hukuk mekteplerinden mezun olanların doğrudan polis merkez memurluğuna veya muadili memuriyete alınacakları belirtilmiştir. Ayrıca ihtiyat zabıtlığı yapmış olan ortaokul mezunlarının üçüncü komiserliğe ve lise mezunlarının da ikinci komiserliğe tayin edilecekleri kararlaştırılmıştır. Polis ol-

mayla ilgili detaylı şartların bir nizamnamede sayılacağı belirtilmesine karşın bu mevzuat meydana getirilemediği için 1937 senesine kadar beklemek gerekmiştir.

Bu çerçevede 2049 sayılı Kanunun getirdiği önemli değişikliklerin başında Türkiye’de kadınlara ilk kez polis olma hakkının tanınması gelmiştir. Buna göre kadınların boy şartı hariç kanundaki diğer polislik şartlarını taşımaları durumunda polisin sivil kısmında istihdam edilebilecekleri hüküm altına alınmıştır. Kadınların polis olabilmelerine ilişkin düzenlemeden sonra yapılan değerlendirmelere bakıldığında bu değişiklikten hem siyasal hem de meslekî açıdan övgüyle bahsedildiği görülmüştür. Siyasal açıdan yapılan övgüler Cumhuriyet dönemindeki kadınların statüsüne atıfta bulunularak yapılmıştır. Cumhuriyetin ilk yıllarındaki propaganda faaliyetlerinde kadınların medenî, iktisadî ve siyasî haklarının Cumhuriyetle birlikte güvence altına alındığı görüşü sıklıkla vurgulanmıştır. Bu düzenlemenin, benzer şekilde, siyasal iktidarın kadının statüsünü yükseltmek amacıyla gerçekleştirildiği ifade edilmiştir.

“Türk kadını” ile ilgili siyasal iktidarın sürekli ifade ettiği görüş, övgü ve tasvirler 2049 sayılı Kanunun gerekçesinde de büyük ölçüde kendisine yer bulmuştur. Buna göre kadınların polis olabilmeleri, ilk olarak, medenî ve gelişmiş ülkelerin kadınları polis olarak istihdam etmelerine dayandırılmıştır. Ayrıca kadın polislerin asayişle ilgili bazı konularda erkek polislerden daha faydalı oldukları dile getirilmiştir. Kadın polislerin ahlâkî zabıta ile ilgili hususlarda ve özellikle genç kızları, kadınları ve çocukları koruma hizmetlerinde oldukça faydalı görevler üstlendikleri ifade edilmiştir. Dünyadaki bu örnekler dile getirildikten sonra “Türk kadınının” da yabancı kadınlar kadar, hatta bazı konularda onlardan çok daha üstün, vazife duygusuna ve fazilete sahip oldukları vurgulanmak suretiyle kadınların Türkiye’de polislik yapmalarına imkân tanındığı dile getirilmiştir (TBMMZC, 30.06.1932).

Kadınların polis olarak görev yapmalarına izin verilmesinin ardından Polis Mecmuasının birçok sayısında dünyanın farklı ülkelerindeki polis teşkilatlarında görev yapan kadın polisler hakkında telif ve tercüme makaleler yayınlanmıştır. Türkiye’deki kadın polislerin de bu ülkelerde görev yapan diğer kadınlarla aynı haklara ve görevlere sahip oldukları hatırlatılmıştır. Tıpkı kanun gerekçesinde olduğu gibi kadın polislerin erkek meslektaşlarının tam mânâsıyla başaramayacağı görevleri layıkıyla yerine getirdikleri ifade edilmiştir. Buna göre bilhassa fuhuşla mücadelede ve aile içinde yaşanan suçların araştırılmasında bu faydanın çok daha fazla elde edileceği belirtilmiştir (PM, 296, s. 1999-2000). Kanunun bu hakkı tanınmasından kısa süre sonra polis teşkilatında kadın memurlar görev almaya başlamıştır. EİUM’nin 1933’te hazırladığı raporunda hukuk mezunu bir merkez memuru, lise ve ortaokul mezunu üç komiser ve dokuz sivil memur olmak üzere toplam on üç kadın polisin teşkilatta görev aldığı belirtilmiştir (BCA, 88.581.14). İlerleyen yıllarda bu sayı artış göstererek on beşi İstanbul ve biri İzmir’de olmak üzere toplam on altı kadın komiser ve polis memurunun mesleğe alınıp gerçekleştirilmiştir (Okçabol, 2016, s. 134).

Bu dönemde kadınların polis teşkilatında görev almalarını sağlamanın yanı sıra polisin gençleştirilmesi için de belirli gayretler sarf edilmiştir. 1934'te kabul edilen 2388 sayılı *Polis Mensuplarının Yaş Hadlerine Dair Kanun* ile memur ve amirlerin çalışabilecekleri azamî yaş tayin edilmiştir. Buna göre polis amir ve memurlarının her bir rütbe için belirlenmiş 50 ile 60 arasında değişen yaşta emekli olmaları mecburiyeti getirilmiştir. Siyasal iktidar, Kanunun gerekçesinde 55 ve 60 yaş üstü birçok polisin hâlâ teşkilatta istihdam edildiğini fakat bu memurlardan hiçbir şekilde fayda sağlanamadığını ifade etmiştir. Bu kişilerin kendi arzu ettikleri yaşa kadar çalışıyor olmalarının polislik faaliyetlerine olumsuz yönde tesir ettiği gibi teşkilatın gençleşmesini de engellediğine değinilmiştir (TBMMZC, 03.03.1934). Kanunun yürürlüğe girmesinden sonra belirtilen yaş üstündeki polisler emekli edilmiştir. Bu dönemde polislikle ilgili yazılan kitap ve makalelerde Kanunun öngördüğü değişiklikten övgüyle bahsedilmiştir.

Yapılan bu kanunî düzenlemelere rağmen mesleğe istenilen düzeyde personel temin edilememesi üzerine 3201 sayılı Kanunda yeni kıstaslar belirlenmiştir. Buna göre kurulması kararlaştırılan APE bünyesinde polis memuru, polis komiseri ve emniyet amiri yetiştirilmesi öngörülmüştür. Bunun dışında EİUM'nin üst düzey yöneticilerinin Hukuk Mektebi veya Siyasal Bilgiler Okulu mezunu olması gerektiği hüküm altına alınmıştır. Bu rütbelerde görev alacak lise mezunlarında ise APE'nin emniyet amiri yetiştiren yüksek tahsil kısmından mezun olmaları şartı aranmıştır. 3201 sayılı Kanunla yapılan değişiklikteki temel hedef mesleğin asgarî liseleşmesini sağlamak olmuştur. Bununla birlikte bunun ancak 1950'li yıllarda gerçekleşebileceği ifade edilmiştir. Bu nedenle, ilk aşamada, 1940'lu yıllarda rütbeli polislerin lise, memurların ise ortaokul düzeyinde eğitim seviyesinde olmaları hedeflenmiştir (TBMMZC, 27.05.1937).

Yine Kanun kapsamında ortaokul mezunlarının, ordu veya jandarma erbaşlığından ayrılmış olanların ve ortaokul mezunu olmasa da yabancı dil bilen ilkokul mezunlarının mesleğe alımlarda öncelikli olarak tercih edileceği belirtilmiştir. Bununla birlikte 24 üncü maddenin ikinci fıkrasında "*Yukarı fıkradaki şeraiti haiz olanlar bulunmadığı takdirde açılacak müsabakalarda polisliğe kâfi bilgi ve ehliyeti olduğu anlaşılanlar da polis memurluğuna kabul edilirler. Ancak bu suretle alınanların terfi edebilmeleri polis memurluğunda altı sene hizmet etmiş olmalarına bağlıdır.*" hükmü arzu edilen beşerî kaynağı temin edememe riskinin de göz önünde bulundurulduğunu göstermiştir (RG, 12.06.1937).

3201 Kanuna bağlı olarak İcra Vekilleri Heyeti'nin 9 Kasım 1937 tarihinde kabul ettiği *Polis Mesleğine Giriş ve Polis Terfi Esaslarını Gösteren Nizamname* polislerin sahip olması gereken vasıfları daha açık şekilde düzenlemiştir. Kanundaki hükme benzer şekilde polis olma şartları "*Türk olmak, Filî askerlik hizmetini yapmış olmak, Otuz yaşından yukarı olmamak, 1 metre 64 santimetreden kısa boylu olmamak, Gedikli erbaş ve diğer askerî okullara girecek talebenin bedenî kabiliyetleri hakkındaki hükümlere uygun derecede sağlam olmak, Sarhoşluk ve kumarbazlık gibi fena hallerle tanınmış olmamak, Süflî işlerle iştiğal etmiş ol-*

mamak, Ağır hapis veya altı aydan fazla hapis cezasile veya namus ve haysiyeti muhil bir suç ile mahkûm olmuş bulunmamak, Ecnebi kız ve kadın ile evli olmamak veya yaşar bulunmamak” olarak sayılmıştır. Nitekim polisliğe başvuranların bu şartları taşıyıp taşımadığını tespit etmek üzere *Polis Stajyerliğine Alınacaklara Mahsus Tahkikat Fişi* adında bir belge hazırlanmıştır.

Siyasal iktidar, polisin niteliğini yükseltme yönündeki çalışmalar kapsamında, polisin görevine uygun şekilde hâl ve tavır sergilemesini istemiştir. 2559 sayılı Kanunda polisin vazifesinden başka bir işte kullanılmayacağı yönündeki hüküm bu anlayış doğrultusunda belirlenmiştir. Bu maddenin gerekçesinde “*bazı amirlerin polisi süfli işlerde istihdam edegeldikleri bir çok vaka ve hadiselerle teyyüt etmiş ve bu vaziyetler halk nazarında polisin şeref ve nüfuzunu nakisaya uğratmış olduğundan kati bir hüküm ifade eden bu maddenin vazına lüzum ve mecburiyet görülmüştür.*” denilerek bu hassasiyet vurgulanmıştır (TBMMZC, 04.07.1934). Ayrıca bu yıllarda polis meslek adabıyla ilgili EİUM'nin yayınladığı kitap ve makalelerin yanı sıra Dahiliye Vekâletinin yayınladığı Tamimlerle polisi bu hususta birçok kez ikaz ettiği görülmüştür. Bu minvalde Dahiliye Vekâletinin 4 Temmuz 1937 tarihli Tamiminde bekçilerin ve polis memurlarının, özellikle polis noktalarında görev yapanların, mesleğe uygun olmayan şekilde hareket etmeye başladıklarına temas etmiştir. 1913 tarihli Nizamnamede karakolda, devriyede ve noktalarda polisin nasıl hareket etmesi gerektiği detaylıca izah edildiği için Vekâlet polislerin Nizamnamede belirtildiği şekilde davranışlarını düzeltmesini istemiştir. Bu uygunsuz durumun polislerin yeterli ölçüde teftiş edilmemesinden kaynaklandığı düşünülerek her vilayetin bir ikinci komiseri teftişle görevlendirmesi emredilmiştir. Bu tür hareketleri devam ettirenlerin cezaî müeyyideye tabi olacakları hatırlatılmıştır (PM, 294, s. 1953-4).

Yeni Bir Polis Eğitim Sisteminin Uygulanması

1930'lu yıllarda polisin niteliğini artırma yönündeki çabalar kapsamında polis eğitiminin ıslah edilmesi önemli yere sahip olmuştur. Öyle ki 2049 sayılı Kanunla polis eğitimi ilk kez yasal bir düzenleme çerçevesinde ele alınmıştır. Buna göre polis eğitim ve öğretimi için gerekli görülen sayıda polis okullarının açılacağı kararlaştırılmıştır. Yapılan düzenlemenin polisliği daha profesyonel bir yapıya dönüştürmeyi amaçladığı anlaşılmaktadır. Polisin “*iptidai bilgi ve alelâde tesadüfi görgüsile*” kalması durumunda suçlularla ve kötülerle mücadelesinde başarılı olamayacağından bahsedilerek; açılması planlanan okullarda polis adaylarına kazandırılacak beceriler zikredilmiştir. Buna göre polisin kanunları, meslekî bilgiyi ve kıdemi nispetinde teorik bilgiyi edinmesi elzem addedilmiştir (TBMMZC, 30.06.1932). Bu doğrultuda 1933'te kabul edilen *2185 sayılı Ankara'da Yapılacak Polis Mektebi Hakkında Kanun* ile polise bu becerileri kazandıracak bir polis eğitim kurumunun ihdası öngörülmüştür. Böylelikle 1937 senesinde faaliyete geçecek APE'nin yasal zemini tesis edilmiştir.

Polis eğitimi açısından milat niteliği taşıyan gelişme ise 3201 sayılı Kanunun yürürlüğe girmesiyle yaşanmıştır. Kanunla polis eğitimi çok daha planlı ve sürekli hâle getirilmeye çalışılmıştır. 1933'te Ankara'da yapılması kararlaştırılan ve 1934'te temeli atılan polis okulu Kanunda Ankara Polis Enstitüsü olarak adlandırılmıştır. Ayrıca lüzum görülen şehirlerde polis yetiştirmek için polis mektepleri açılacağı kabul edilmiştir. Kanunun 40 ıncı Maddesinde “*Bu kanunun mer’iyeti tarihinde kadrolarda müstahdem olup da mekteb ve meslek tahsillerini görmemiş bulunan polis ve komiserler kıdem sırası ile tedricen tahsile gönderilirler.*” hükmü getirilerek eğitim seviyesi yetersiz görülen mevcut polislerin eğitim almaları istenmiştir. APE'nin müdürlüğüne Dr. Salih Adil Başer gibi ilmi ve idari açıdan oldukça tecrübeli bir kişinin getirilmesi, Enstitüde dönemin diğer yüksekokullarında görevli çok kıymetli hocalara dersler verdirilmesi, mevcut ders içeriklerinin çok çeşitli tutulması, çeşitli konularda birçok konferansın düzenlenmesi ve polislikle ilgili akademik yayınların neşrine imkân tanınması siyasal iktidarın APE'ye verdiği önemi gösterir nitelikte olmuştur. 1937'de faaliyete geçen Enstitü “polis memurlarını”, “polis komiserlerini” ve “emniyet amirlerini” yetiştirmek üzere üç dereceli bir eğitim modelini esas almıştır. Ayrıca her bir derecede eğitim gören öğrencilere belirli uzmanlıkların kazandırılması amacıyla sivil ihtisas kursları açılmıştır (İmga, 2017, s. 48-9).¹²

APE'nin kurulmasının yanı sıra teşkilattaki lise mezunu memur sayısını artırmak için ilave tedbirler de alınmıştır. Bu minvalde 1938 senesinde yapılan kanunî düzenlemeyle Polis Koleji adıyla yeni bir polis okulunun açılması kararlaştırılmıştır. Lise seviyesinde eğitim verecek olan polis kolejlerine ortaokul mezunlarının alınması öngörülmüştür. Kanunun gerekçesinde “*(...) lise tahsilli polis elde etmek ve tahsilleri sırasında kendilerine ayrıca meslekî bilgileri de öğretmek üzere vücuduna zaruret görülen (Polis kolleji)nde tahsil görecek elemanlara daha küçük yaşta iken gerek disiplin ve gerekse bilgi vaziyetleri mesleğin istediği şekilde tenmiye edilmiş olacaktır.*” denilmiştir (TBMMZC, 15.06.1938). Polis Kolejinin başarıyla tamamlayanlarını polis memurluğuna tayin olunması kararlaştırılmıştır. Bununla birlikte Kanunun TBMM'deki görüşmelerinde Dahiliye Encümeni üyesi Şükrü Yaşın Kolejden mezun olanların hemen memuriyete başlamayacaklarını ve APE'de eğitimlerine devam edeceklerini belirtmiştir. Polis Kolejinin kurulmasıyla birlikte polis teşkilatı ihtiyaç duyduğu asgarî lise mezunu personeli bizzat kendisi de oluşturmaya çalışmıştır. Polis Kolejinin faaliyete geçmesinden sonra Koleje yönelik oldukça yoğun bir ilgi olmuştur. Nitekim 1938-1939 eğitim yılında 50 kişi için açılan kontenjana 200'den fazla başvuru yapılmıştır. Okula kabul edilen 50 öğrencinin üçte ikisi ise vefat etmiş, emekli olmuş veya vazifesine devam eden polis memurlarının çocukları arasından seçilmiştir (Okçabol, 2016, s. 241).

¹² Enstitünün ilk, orta ve yüksek tahsil kısımlarında verilen dersler ile idari ve akademik kadrosu hakkında detaylı bilgi için bkz. Orçun İmga, *Cumhuriyetin Emniyeti Ankara Polis Enstitüsü*, Polis Akademisi Yayınları, Ankara, 2017, 48-62.

Sonuç

Türkiye’de ilk kez ayrı bir resmî kurum şeklinde 1845 senesinde kurulan polis teşkilatı Osmanlı döneminde teşkilat, mevzuat ve görevler açısından belirli bir gelişim göstermiştir. Bu dönemde elde edilen bu birikim önce Millî Mücadele, sonrasında ise Cumhuriyet dönemlerine intikal etmiştir. Ne var ki 1920’li yıllarda birtakım siyasal, idarî ve ekonomik sebeplerden dolayı polis teşkilatının merkez ve vilayet örgütlenmesi layıkıyla güçlendirilememiş, personel sayısı ve niteliği artırılmamış, yetki ve sorumlulukları açık biçimde düzenlenememiştir. Cumhuriyetin ilk on yılında polisin maddî ve beşerî kaynak bakımından yaşadığı sorunlar onun iç güvenlik sahasındaki etkisinin sınırlı kalmasına yol açmıştır.

Türkiye’de siyasal iktidarın 1920’li yılların ortalarında başlattığı siyasal, ekonomik ve toplumsal değişim süreci polisin siyasal ve toplumsal sistem içindeki yerini güçlendirmiştir. Nitekim bu değişim sürecinin korunması ve iç güvenliğin sağlanması bakımından polisin önemi daha açık şekilde fark edilmiştir. 1930’lu yıllarda polisin teşkilat ve personel yapısı açısından güçlendirilmesi bu farkındalığın neticesinde gerçekleşmiştir. Bu çerçevede siyasal iktidar, bilhassa 1931’den itibaren, polisin siyasal, ekonomik ve toplumsal sahalardaki üstleneceği rolü çok daha sistemli biçimde tasarlamıştır. Polisin bu role ilişkin asayiş ve emniyet faaliyetlerini uygun biçimde icra edebilmesi adına onun teşkilat ve beşerî kaynak açısından güçlendirilmesi için yoğun çaba gösterilmiştir. Bilhassa kabul edilen yeni kanun ve nizamnamelerle polisin teşkilat yapısı ile görev ve sorumluluklarının genel hukukî çerçevesi çizilmiştir.

1930’lu yılların başından itibaren siyasal iktidar polisin bir önceki on yılda tesadüf edilen eksikliklerini giderecek yasal, idarî ve ekonomik adımları hızlı şekilde atmıştır. Gerek yurtdışından elde edilen tecrübe gerekse polisin kendi ihtiyaçlarını siyasal iktidara iletebilecek imkânlarla kavuşmasıyla bu değişim ve dönüşüm süreci Cumhuriyetin ikinci on yılında büyük gelişim göstermiştir. Polise daha fazla maddî kaynak tahsis edilmesi, polis ve karakol sayılarının artırılması, eğitim seviyesi yüksek kişilerin polis olmasının sağlanmaya çalışılması, özlük haklarının iyileştirilmesi ve polis eğitim sisteminin dönemin ihtiyaçlarına uygun biçimde ıslah edilmesi yönündeki irade bu dönemde kuvveden file geçmiştir. Böylece yapılan kanunî düzenlemeler aracılığıyla polisin merkez ve vilayet teşkilatları daha faal hâle getirilmek istenmiştir.

Elbette bu değişimde iç güvenliğin sağlanması açısından polise duyulan ihtiyacın artmasının büyük payı olmuştur. Vilayetlerde ve kazalardaki siyasal, ekonomik ve toplumsal hareketliliğin her geçen gün artması siyasal iktidarın bu yerleşim yerlerinin emniyet ve asayişinden sorumlu polisi güçlendirmesinin önemli sebepleri arasında yer almıştır. Ayrıca jandarmanın iş yükünün paylaşılmasının gerekmesi, birçok alana ilişkin yeni yasal düzenlemeleri takip edecek bürokratik bir kuruma ihtiyaç duyulması ve ülke genelinde güvenliği sağlanması gereken yerlerin her geçen gün artması gibi idarî zorunluluklar da polisin 1930’lu yıllardaki gelişiminin nedenleri olarak ortaya çıkmıştır. Tüm bu gelişmeler çerçevesinde bu makalede Cumhuriyetin ilk iki on yılındaki polisin teşkilat yapısı ve beşerî

kaynağının mevcut durumu ve bunun nasıl bir değişim gösterdiği mukayeseli şekilde anlatılmak suretiyle bu dönemde siyasi sistem açısından büyük önemi haiz bürokrasinin ve onun mühim bir parçası olan polis teşkilatının kuruluşu ve gelişimi izah edilmiştir. Böylelikle Türkiye’de polis teşkilatının tarihsel gelişimini ve onun siyasi sistem açısından nasıl bir anlama sahip olduğunu inceleyecek araştırmalar için belirli bir zemin sağlanmaya çalışılmıştır.

Kaynakça

Arşiv

- BCA. *Polis Teşkilatı İçin Yurt Dışından Pazarlıkla Otomobil Alınması*. 12.71.7.
- BCA. *Berlin’de Toplanacak Umumi Polis Umuru Konferansı İle, Polis Sergisi’ne Gönderilecek Teftiş Kurulu Başkanı Mustafa Arif Bey’e Siyasi Pasaport Verilmesi*. 20.51.17.
- BCA. *Emniyet Müdüriyet-İ Umumiyesi’nce, Ankara Ve İstanbul Polis İdarelerinin İhtiyacı Olan Bisiklet Ve Motosikletlerin Pazarlıkla Satın alınması*. 22.76.12.
- BCA. *Polis Okulları İle Polisin Bütün Şubelerinin Gelişmesini Temin Edecek Tedbirleri Emniyet Umum Müdürü İle Görüşerek Tesbit İçin Getirilecek Edmon Hayden-Felt İle Sözleşme Yapılması*. 1.5.1.
- BCA. *Hırsızlıktan Sanık İzzet’in Tire İlçesi Karakolunda İşkence Sonucu Öldüğü Ve Polis Memuru Mustafa Ve İki Bekçinin Tutuklanarak Soruşturma Yapıldığı*. 88. 580.14.
- BCA. *Emniyet Genel Müdürlüğü’nün, İl Teşkilatlarıyla Ve Durumlarıyla İlgili Raporu*. 88.580.19.
- BCA. *Emniyet Teşkilatı’nın On Yıllık Cumhuriyet Dönemindeki Teşkilat, Mevzuat ve İcraatı*. 88.581.14
- BCA. *Avrupa’daki Emniyet Kuvvetlerindeki Gelişmeleri İncelemek Ve Bilgilerini Artırmak Üzere Viyana’ya 4 Memur Gönderilmesi*. 40.77.4.
- BCA. *4 Emniyet Memurunun Staj İçin Bir Yıl Müddetle Viyana’ya Gönderilmesi*. 52.16.6.
- BCA. *Emniyet İşleri Umum Müdürü Şükrü Sökmen Süer’in İncelemelerde Bulunmak Üzere Avrupa’ya Gönderilmesi*. 55.50.2.
- RG. (1930). *Dâhiliye Vekâleti Merkez Teşkilât ve Vazifeleri Hakkında Kanun*. (24.05.1930).
- RG. (1934). *2596 Sayılı Bazı Kisvelerin Giyilemeyeceğine Dair Kanun*. (13.12.1934).
- RG. (1937). *3201 Sayılı Emniyet Teşkilât Kanunu*. (12.06.1937).
- TBMMZC. (1931). *Dahiliye Vekâleti Bütçesi*. D.: IV, İ.ç. Fev., İ.n.: 28.
- TBMMZC. (1932). *Polis Teşkilâtı Hakkında 1/165 Numaralı Kanun Lâyihası ve Dahiliye Ve Bütçe Encümenleri Mazbataları*. D.: IV, İ.ç.: 1, İ.n.: 75.
- TBMMZC. (1934). *Zabıta Memurlarının Tahdidi Sinnine Dair 1/816 Numaralı Kanun Lâyihası Ve Dahiliye Encümeni Mazbatası*. D.: IV, İ.ç.: 3, İ.n.: 22.
- TBMMZC. (1934). *Polis Vazife ve Salâhiyetler Hakkında 1/278 Numaralı Kanun Lâyihası ve Dahiliye Encümeni Mazbatası*. D.: IV, İ.ç.: 3, İ.n.: 77.
- TBMMZC. (1937). *Polis Teşkilat Kanununun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun Lâyihası ve Dahiliye ve Bütçe Encümenleri Mazbatası (1/625)*. D.: V, İ.ç.: 2, İ.n.: 66.
- TBMMZC. (1937). *Polis Teşkilat Kanununun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun Layihası Ve Dahiliye Ve Bütçe Encümenleri Mazbataları (1/625)*. D. V., İ.ç.: 2, İ.n.: 69.
- TBMMZC. (1938). *Emniyet Kanununun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun Lâyihası ve Dahiliye ve Bütçe Encümenleri Mazbataları (1/1048)*. D.: V, İ.ç.: 3, İ.n.: 76.

- TBMMZC. (1938). Emniyet İşleri Umum Müdürlüğü Bütçesi. D.: V, İç.:3, İn.: 65.
TBMMZC. (1939). Emniyet İşleri Umum Müdürlüğü Bütçesi. D.: VI, İç.:F, İn.: 14.
TBMMZC. (1939). Emniyet İşleri Umum Müdürlüğü Bütçesi. D.: VI, İç.:F, İn.: 15.
TBMMZC. (1939). Emniyet İşleri Umum Müdürlüğü Bütçesi. D.: VI, İç.:F, İn.: 16.

Diğer Kaynakça

- Altunok, M. vd. (2019). *Türkiye Cumhuriyeti bakanlıklar tarihi*. Ankara: TİAV ve AREM Ortak Yayını.
- Alyot, H. (2008). *Türkiye’de zabıta*. Ankara: Polis Akademisi Yayınları.
- Atay, F. R. (2004). *Çankaya*. İstanbul: Pozitif Yayıncılık.
- CHF. (1931). *Cumhuriyet Halk Fırkası üçüncü büyük kongresi zabıtları*. İstanbul: Devlet Matbaası.
- DV (Dahiliye Vekâleti). (1937). *Umumî müfettişler konferansında görüşülen ve dahiliye vekâletini ilgilendiren işlere dair toplantı zabıtlarile rapor ve hulasası 1936*. Ankara: Başvekâlet Matbaası.
- EGM. (2021). *Belgelerle Türk polis tarihi cilt 7*. Ankara: EGM Belge Yönetimi ve Koordinasyon Daire Başkanlığı.
- EİUM. (1935). *Geçen dört yılda yapılan ve gelecek dört yıl içinde yapılacak işlerin hülâsası*. Ankara: Başvekâlet Matbaası.
- Gökmen, N. (2019). *Mücrimler* (tıpkıbasım). Ankara: Polis Akademisi Yayınları.
- Gören, H. H. (2018). *Birinci yüzyılında (1839-1938) türk polis teşkilatının tekamül, teşkilat ve kadro hareketleri*. E. Açıkgöz (haz.). Ankara: Emniyet Genel Müdürlüğü Belge Yönetimi Daire Başkanlığı Yayınları.
- İM (İdare Mecmuası). (1938). On beş yıl zarfında cumhuriyet zabıtasının çalışmaları hakkındâ rapor. *İdare Mecmuası*. 29 Birinci Teşrin 1938, 127, s. 9-63.
- İmga, O. (2017). *Cumhuriyetin emniyeti Ankara Polis Enstitüsü*. Ankara: Polis Akademisi Yayınları.
- İnönü, İ. (2018). *Hatıralar*. S. Selek (haz.). Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Kara, İ. (2016). *Cumhuriyet Türkiyesi’nde bir mesele olarak İslâm 2*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Kaya, Ş. (1938). *Şükrü Kaya sözleri-yazıları 1927-1937*. E. Ergüven (haz.). İstanbul: Cumhuriyet Matbaası.
- Koçak, C. (1991). *Türk-Alman ilişkileri (1923-1939) iki dünya savaşı arasındaki dönemde siyasal, kültürel, askeri ve ekonomik ilişkiler*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Okcabol, D. (2016). *Türk zabıta tarihi ve teşkilat tarihçesi* (tıpkı basım). Ankara: Polis Akademisi Yayınları.
- PM (Polis Mecmuası). (1931). Tamim sureti. *Polis Mecmuası*. Haziran 1931, 258. s. 709-710.
- PM. (1934). Dahiliye Vekâleti yüksek makamlarının tamimleri. *Polis Mecmuası*. Haziran 1934, 294. s. 1953-1954.
- PM. (1934). Kadın polislerin muvaffakiyeti. *Polis Mecmuası*. Ağustos 1934, 296. s. 1999-2004.
- Tongur, H. (2016). *Türkiye’de genel kolluk teşkil ve görevlerinin gelişimi* (tıpkı basım). Ankara: Polis Akademisi Yayınları.
- Yılmaz, E. (2006). *Hukuk sözlüğü*. Ankara: Yetkin Yayınları.